

† ΜΑΡΙΑ ΜΗΛΙΓΚΟΥ-ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΗ

**Γεώργιος Κ. Σπυριδάκης (1963-1972).
Τὸ Ἀρχεῖο Χειρογράφων Συλλογῶν Πρωτογενοῦς Ὑλῆς
καὶ τὸ Σπουδαστήριο Λαογραφίας (κατάθεση ψυχῆς)**

ΠΕΡΙΛΗΨΗ: Ὁ Γ. Κ. Σπυριδάκης (Διευθυντὴς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου / Κέντρου Ἑρεῦνης Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 1957-1969) μετὰ τὸ ξεκίνημά του ὡς ἑκτακτος καθηγητὴς τῆς Λαογραφίας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τὸ 1964 ἔχει νὰ ἐπιτελέσει ἓνα ἐπίπονο ἔργο, ἀρχίζοντας μάλιστα ἀπὸ μηδενικὴ βάση. Νὰ βελτιώσῃ τὴ θέση τοῦ μαθήματος τῆς Λαογραφίας ποὺ βρίσκεται σὲ μειονεκτικὴ θέση στὸ πρόγραμμα σπουδῶν καὶ νὰ δημιουργήσῃ Ἀρχεῖο πρωτογενοῦς λαογραφικοῦ ὕλικου, Σπουδαστήριο Λαογραφίας, Μουσεῖο καὶ Ἀρχεῖο δημῳδῶν μουσικῆς, ἐγγράφων, φωτογραφιῶν, φωτεινῶν διαφανειῶν, μικροφωτογραφιῶν κ.ἄ.

Λέξεις κλειδιά: Γεώργιος Κ. Σπυριδάκης, Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο / Κέντρον Ἑρεῦνης Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Σπουδαστήριο Λαογραφίας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Ἡ Γνωριμία

Πέρασαν 30 χρόνια ἀπὸ τὴν 29^η Ἰουνίου τοῦ 1975, ἡμέρα ἐκδημίας τοῦ Γεωργίου Κ. Σπυριδάκη, τοῦ σεβαστοῦ-ἀγαπημένου δασκάλου καὶ προϋσταμένου μου ἀπὸ τὸ 1965-1972. Τὰ λόγια ποὺ γράφονται, ἀντὶ γιὰ λίγα λουλούδια, ἀποτελοῦν θύμηση ἀγαθῆς συνεργασίας καὶ ἔκφραση βαθειᾶς εὐγνωμοσύνης. Εἶναι κατάθεση ψυχῆς. Ὅτι ἀφιέρωμα μνήμης.

Τὸν καθηγητὴ Γεώργιο Σπυριδάκη γνώρισα τὸ 1963 ὅταν ἐκεῖνος ὡς ὑφηγητῆς δίδασκε δημόσιο καὶ ἰδιωτικὸ βίο τῶν βυζαντινῶν καὶ ἐγὼ ὡς φοιτήτρια παρακολουθοῦσα τὰ προαιρετικὰ μαθήματά του ἕως τὸ 1964 ποὺ ἐκεῖνος ἐξέλεγε

έκτακτος καθηγητής της Λαογραφίας κι εγώ αποφοίτησα από το Πανεπιστήμιο.

Τόν Μάιο του 1965 συμμετέχουμε από κοινού σε μία πανεπιστημιακή έκδρομη. Μας δίδεται η ευκαιρία να επικοινωνήσουμε και να ανταλλάξουμε, εάν είναι δυνατόν, απόψεις για τη Λαογραφία. Ο Σπυριδάκης ένας καταξιωμένος επιστήμων και εγώ απόφοιτος της Φιλοσοφικής Σχολής και απλώς βιωματική γνώστης στοιχείων του λαϊκού πολιτισμού της πατρίδας μου, λόγω καταγωγής και οικογενειακής άγωγής. Στην έκδρομη θεμελιώνεται η αρχή μιᾶς συνεργασίας και μιᾶς σεβαστικής εκτιμήσεως και αγάπης που θα διαρκέσει έως τὸν θάνατό του.

Λίγους μήνες αργότερα με προσλαμβάνει βοηθό του (ἀπὸ τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1965 – Ἀπρίλιο τοῦ 1966 ὑπηρετῶ ἀμισθί). Εἶμαι ὑπερήφανη πὺν θὰ γίνω ἡ πρώτη βοηθὸς τῆς τότε Ἑδρας Λαογραφίας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, πὺν με τὸν Σπυριδάκη θὰ λάβει σάρκα καὶ ὅστὰ (ὁ προηγούμενος καθηγητὴς Λαογραφίας, ἀείμνηστος Γεώργιος Μέγας, δὲν εἶχε γραφεῖο).

Τὸ φορτίο αὐτῆς τῆς πρωτιάς με βαραίνει ἀφάνταστα.

Ἑδρα Λαογραφίας

Ο Σπυριδάκης με τὸ ξεκίνημά του ὡς ἐκτακτὸς καθηγητὴς τῆς Λαογραφίας ἔχει νὰ ἐπιτελέσει ἓνα ἐπίπονο μεγάλο ἔργο. Ἄθλο, μπορῶ νὰ πῶ, ἀφοῦ ἀρχίζει ἀπὸ μηδενικὴ βάση. Τὸ μάθημα τῆς Λαογραφίας βρίσκεται σὲ μειονεκτικὴ θέση στὸ πρόγραμμα διδασκαλίας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς καὶ παρὰ τὸν σθεναρὸ ἀγῶνα τοῦ Σπυριδάκη γιὰ βελτίωση τῆς θέσεως τῆς Λαογραφίας, ἐλάχιστα ἐπιτυγχάνει. Ἡ κακοδαιμονία τῆς τύχης τοῦ μαθήματος δυστυχῶς συνεχίζεται μέχρι σήμερα με τὸν παραμερισμὸ τοῦ ἀπὸ τμήματα τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς καὶ ἄλλων περιφερειακῶν Πανεπιστημίων.

Ἐνα ὑπόμνημα-πρόταση τὸ 1967 γιὰ τὴ σημασία τῆς διδασκαλίας καὶ τὴν ἀξία τοῦ μαθήματος τῆς Λαογραφίας στοὺς Θεολόγους δὲν ἔγινε ἀποδεκτὴ, ἂν καὶ ἀναγνωρίσθηκε ἀπὸ τὴ Θεολογικὴ Σχολὴ ὅτι: «τὸ μάθημα εἶναι συντελεστικὸν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν τῶν φοιτητῶν» της¹.

Ἡ τότε Ἑδρα Λαογραφίας καὶ μάλιστα ἐκτακτὴ εἶναι ἄστεγη καὶ πρέπει νὰ ἀποκτήσει τὸν δικό της χῶρο, τὴ δική της ὄντοτητα καὶ οἰκονομικὴ αὐτοτέλεια. Νὰ ἀνεξαρτητοποιηθεῖ ἀπὸ τὴν κηδεμονία – δεσποτικὴ ἐποπτεία – θὰ

1. Γεώργ. Κ. Σπυριδάκης, *Ἑδρα Λαογραφίας-Σπουδαστήριο Λαογραφίας μετὰ προσηρημένης Λαογραφικῆς Συλλογῆς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν – Σύντομον Χρονικόν: 1964-1972*, ἐν Ἀθήναις 1974.

ἔλεγα τῆς Ἑδρας τῆς Νεοελληνικῆς Φιλολογίας. Ὁ χώρος βρίσκεται τὸ 1964. Τὸ γραφεῖο τοῦ καθηγητοῦ εἶναι ἓνα ἄνετο δωμάτιο μὲ ἐξώστη στὸ «ρετιρέ» τῆς πολυκατοικίας στὴν Ἰπποκράτους 33, ὅπου στεγάζονται καὶ ποικίλες ἄλλες Πανεπιστημιακὲς Ἑδρες καὶ Σπουδαστήρια διαφόρων σχολῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἡ στέγαση τῆς Ἑδρας εἶναι ὁ πρῶτος βασικὸς σταθμὸς, ἀλλὰ χωρὶς οἰκονομικὸ καὶ ἀνθρώπινο δυναμικό. Ὁ Σπυριδάκης παρὰ ταῦτα εἶναι ἀπτόητος. Πιστεύει ὅτι ὅλα τὰ ἐμπόδια θὰ ὑπερπηδηθοῦν καὶ ἡ Ἑδρα, τὸ κενὸ δωμάτιο, θὰ γίνῃ Ἀρχεῖο πρωτογενοῦς λαογραφικοῦ ὕλικου (δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς πλέον βασικοὺς στόχους), Σπουδαστήριο, Μουσεῖο, ἐπιπλέον Ἀρχεῖο δημῶδους μουσικῆς, ἐγγράφων, φωτογραφιῶν, φωτεινῶν διαφανειῶν, μικροφωτογραφιῶν κ.ἄ. Μόνο σὰ σκέψη, ὅλη αὐτὴ ἡ αἰσιοδοξία τοῦ Σπυριδάκη τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1965 μοῦ δημιουργοῦσε πανικό. Μοῦ φαινόταν καθαρὴ οὐτοπία.

Σιγά-σιγά ὁ ἐνθουσιασμός του μεταδίδεται καὶ σὲ μένα, γεγονὸς ποὺ μὲ παρασύρει σὲ ὑπερεντατικὴ καὶ ἐξαντλητικὴ ἐργασία. Οἱ θυσίαι εἶναι ἀπαραίτητες γιὰ νὰ ἐπιτευχθοῦν οἱ στόχοι. Ὁ Σπυριδάκης, μεταξὺ τῶν ἄλλων, πιστεύει ἀκράδαντα καὶ στὶς ἐκ καταβολῆς καὶ καταγωγῆς δυνάμεις καὶ ιδιότητές μας, κρητικὸς ἐκεῖνος, ἡπειρώτισσα ἐγώ, καὶ περίπου μὲ πείθει γιὰ τὶς οἰωνεῖ... ὑπερφυσικὲς μας ικανότητες. Τὸ εἰκοσιτετράωρο δὲν ἔφτανε. Διακαῶς ἐπιθυμοῦσε νὰ ἔχει σαράντα ὀκτὼ ὥρες ἢ καὶ περισσότερες! Καὶ αὐτὸ διότι ὁ Σπυριδάκης εἶναι συγχρόνως καὶ Διευθυντὴς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου (τοῦ μετέπειτα Κέντρου Ἑρεῦνης Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν) μὲ τὰ πάσης φύσεως καθήκοντα γιὰ τὴν ὁμαλὴ ἐπίσης λειτουργία του, πολλὰς ἀπὸ τὶς δομὲς καὶ τὶς μεθόδους τοῦ ὁποῖου υἱοθέτησε καὶ γιὰ τὴν εὐρυθμὸ λειτουργία τοῦ «Σπουδαστηρίου» Λαογραφίας².

Ὅργανωτικό-διοικητικό ἔργο - Βιβλιοθήκη

Τὸ ὁργανωτικὸ καὶ διοικητικὸ ἔργο τῆς Ἑδρας Λαογραφίας μὲ τὴν παράλληλῃ ἐπιστημονικὴ δραστηριότητα καὶ τὴ διδασκαλία εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς σπάνιας ἐργατικότητος, τῆς μεθοδικότητος καὶ τῆς οἰκονομικῆς προσφορᾶς τοῦ ἴδιου τοῦ Σπυριδάκη. Πρέπει νὰ θεμελιώσῃ γερὰ τὴν Ἑδρα, ἡ ὁποία τὸ 1969 (22 Ἀπριλίου) γίνεται τακτικὴ, τὸ ἴδιο καὶ ὁ καθηγητῆς, γιὰ νὰ οἰκο-

2. Σημειῶνω ὅτι μέχρι τὸ 1982 οἱ ἐκάστοτε καθηγητὲς τῆς Λαογραφίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ὑπῆρξαν συγχρόνως καὶ διευθυντὲς τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν: α) Γεώργιος Κ. Σπυριδάκης 1972-1974 β) Δημήτριος Β. Οἰκονομίδης 1972-1974 γ) Κώστας Ρωमाῖος 1976-1981 δ) Στέφανος Δ. Ἡμελλος 1981-2000 ποὺ παραιτεῖται τὸ 1982 ἐξ αἰτίας τοῦ νόμου περὶ διπλοθεσίας ὅποτε κόπηκε ὁ ὀμφάλιος λῶρος μὲ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν.

δομηθεί και τὸ Σπουδαστήριο μαζί με τὸ Ἀρχεῖο πρωτογενοῦς λαογραφικοῦ ὑλικοῦ.

Συγκροτεῖ φροντιστηριακὴ βιβλιοθήκη «παρὰ τῇ Ἑδρᾷ», ἡ ὁποία λειτουργεῖ *de facto* ὡς Σπουδαστήριο. Ἡ βιβλιοθήκη ἐμπλουτίζεται με προσωπικὲς προσφορὲς βιβλίων τοῦ καθηγητοῦ καὶ δικές του, τὰ ὁποῖα ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι πυρῆνες δημιουργίας του. Ἀκολουθοῦν δωρεὲς βιβλίων: α) ἀπὸ τὸν Σύλλογο πρὸς Διάδοσιν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, μαζί με ἓνα μαγνητόφωνο (Πρόεδρος Φίλιππος Δραγούμης), β) ἀπὸ τὸ Σπουδαστήριο Κλασσικῆς Φιλολογίας (Διευθυντὴς Στυλιανὸς Γ. Κορρές), γ) ἀπὸ τὸ Ἱστορικὸ Σπουδαστήριο (Διευθυντὴς Γεώργιος Τάξ. Κόλιας) καὶ δ) ἀπὸ τὴν κατ' ἔτος μικρὴ οἰκονομικὴ πίστωση ποὺ διειστέτο στὴν Ἑδρα. Τὴν 31^η Αὐγούστου τοῦ 1972, ὅταν ὁ Σπυριδάκης ἀπεχώρησε, ἡ βιβλιοθήκη ἀριθμοῦσε 1904 βιβλία καὶ περιοδικά, σύνολο τόμων 2.600. Σήμερα (Φεβρουάριο 2005) ἀριθμεῖ 14.867 τίτλους.

Τὴ βιβλιοθηκονομικὴ ἐπιμέλεια, με τὴν καθοδήγηση τοῦ Σπυριδάκη, ἀναλαμβάνει ἀπὸ ἐμένα τὸ 1969, μετὰ τὸν διορισμό της ὡς βοηθοῦ τῆς Ἑδρας, ἡ Ἄννα Γουήλ καὶ παράλληλα τὴ λαογραφικὴ ἄσκηση τῶν φοιτητῶν σὲ κείμενα τῆς νεώτερης ἐλληνικῆς λογοτεχνίας καὶ τῶν ξενῶν περιηγητῶν. Ἐγὼ ἐξακολουθῶ νὰ ἐκτελῶ τὰ διοικητικά-οἰκονομικὰ καθήκοντα τῆς Ἑδρας, τὴν ὁργάνωση τῆς μουσειακῆς συλλογῆς καὶ αὐτονοήτως τὰ φροντιστήρια γιὰ τὴν εὐμεθόδου συλλογὴ πρωτογενοῦς λαογραφικοῦ ὑλικοῦ, ἐφ' ὅσον ἡ συλλογὴ εἶναι ὑποχρεωτικὴ γιὰ τοὺς φοιτητὲς μέσα στὰ πλαίσια τοῦ μαθήματος.

α' Ἀρχεῖον πρωτογενοῦς λαογραφικοῦ ὑλικοῦ

Πρωταρχικὸ ὄραμα καὶ κύριο μέλημα τοῦ Σπυριδάκη εἶναι ἡ ὁργάνωση ἀπὸ τὸ 1965 τοῦ Ἀρχείου πρωτογενοῦς λαογραφικοῦ ὑλικοῦ, ποὺ λειτουργεῖ ἐπίσης στὸ γραφεῖο³.

Σκοπὸς τοῦ Ἀρχείου εἶναι ἡ διάσωση στοιχείων τοῦ ἐθνικοῦ παραδοσιακοῦ

3. Γιὰ τὴν εὐρυθμὴ λειτουργία τὸ γραφεῖο ἔχει διαρρυθμισθεῖ κατὰ τέτοιο τρόπο ὥστε νὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ δυὸ χώρους. Ἕνας μικρὸς γιὰ τὸ γραφεῖο τοῦ καθηγητοῦ καὶ ἓνας μεγαλύτερος ποὺ στεγάζει τὴ Βιβλιοθήκη, τὸ Ἀρχεῖο πρωτογενοῦς ὑλικοῦ, τὴ συλλογὴ ἀντικειμένων κ.ἄ. καὶ ὁ ὁποῖος χρησιμοποιεῖται ὡς ἀναγνωστήριο ἀπὸ ἐρευνητὲς καὶ φοιτητὲς καὶ γίνονται ἐπίσης τὰ φροντιστήρια. Σὲ ἐποχὲς ποὺ ὑπῆρχε μεγάλῃ φτώχεια, τῶν προερχομένων κυρίως ἀπὸ τὴν ἐπαρχία φοιτητῶν, χωρὶς τὴ σημερινὴ εὐημερία καὶ τοὺς ποικίλους χώρους συναθροίσεώς τους, ὅπως καφετέριες κ.λπ., ἡ Ἑδρα Λαογραφίας ἀποτέλεσε μίαν ἀνετη καὶ ζεστὴ ἀνθρώπινη «ἀγκαλιὰ» ὅπου οἱ φοιτητὲς περνοῦσαν πολλὰς ὥρες διαβάζοντας ἢ καθαροέγραφαν, ὑπὸ τὴν ἐποπτεία μου (πολλὰς φορὲς σὲ τετράδια ποὺ τοὺς δίναμε) τὸ πρωτογενὲς ὑλικὸ ποὺ εἶχαν συλλέξει. Ἡ Ἑδρα λειτουργοῦσε ἀπὸ τὶς 8 τὸ πρωὶ ὡς τὶς 3 μμ. καὶ ἀπὸ τὶς 5μμ.-9μμ.

πολιτισμοῦ ποὺ ὑπάρχουν κληρονομημένα στὸν λαὸ καὶ πολλὰ ἔχουν τὴν ἀρχὴ καὶ τὴ διαμόρφωσή τους ἕως καὶ τὴν ἀπωτάτη ἀρχαιότητα: *Ἡ συλλογὴ αὕτη τῶν διαφορῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ἐκ παραδόσεως πολιτισμοῦ τοῦ λαοῦ καὶ ἡ πλήρης γνῶσις αὐτοῦ δύναται νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν βεβαίωσιν τῆς ἄνευ διακοπῆς συνεχίσεως τοῦ ἐθνικοῦ βίου τοῦ λαοῦ ἀπὸ τῆς αὐγῆς τῆς ἱστορικῆς του παρουσίας μέχρι τῆς σήμερον, ὡς ἐπίσης καὶ τῆς ἐνότητος τῆς ἐθνικῆς παραδόσεως ταύτης εἰς ὅλον τὸν ἑλληνόφωνον κόσμον εἰς τὰ κύρια χαρακτηριστικά της, πρὸς δὲν καὶ εἰς τὴν διάκρισιν τῶν γονίμων στοιχείων τοῦ πολιτισμοῦ τούτου (π.χ. ἐκ τῆς λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς διατροφῆς τοῦ λαοῦ, τῆς λαϊκῆς τέχνης, τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, τῆς μουσικῆς καὶ τῶν χορῶν, τῶν παροιμιῶν, τῶν παραμυθιῶν κ.λπ.) πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς χρησιμοποιήσεως τούτων εἰς τὸν σύγχρονον βίον τοῦ λαοῦ*⁴.

Τὰ νέα στοιχεῖα καὶ οἱ καινούργιοι τρόποι ζωῆς ποὺ εἰσβάλλουν στὸν καθημερινὸ βίον ἀντικαθιστοῦν ὀλοσχερῶς τοὺς παραδεδομένους. Πρέπει νὰ προφθάσουμε νὰ τὰ καταγράψουμε πρὶν ἐξαφανισθοῦν.

Μοῦ ἀναθέτει τὴν ὀργάνωσιν⁵ τῶν φροντιστηρίων τῶν φοιτητῶν γιὰ τὴν εὐμέθοδο τρόπο συλλογῆς πρωτογενοῦς λαογραφικῆς ὕλης μετὰ ἀπὸ ἐπιτόπια ἔρευνα. Μὲ ἐνθουσιασμό, ὁ ὁποῖος διατηρεῖται μέχρι σήμερα (2005), ἀποδέχομαι τὴν πρότασιν, ἡ ὁποία γίνεται γιὰ μένα αὐτοσκοπός. Ὑπὸ τὴν ἐποπτεία καὶ τὴ συνεχῇ καθοδήγησή μου καὶ ὑπὸ τὸ ἀγρυπνο ματι τοῦ Σπυριδάκη στὴν ἀρχή, φοιτητὲς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, μετεκπαιδευόμενοι δάσκαλοι, σπουδαστὲς τῶν Μαρασλείου καὶ Ἀρσακείου Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν, ἐπιδίδονται μὲ ζῆλον στὴν καταγραφή (φωτογράφηση καὶ ἠχογράφηση ὅσοι ἔχουν τὴν οικονομικὴ δυνατότητα) τῶν στοιχείων τοῦ παραδοσιακοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ ὅλες τὶς περιοχὲς τῆς Ἑλλάδος.

Στὰ χειρόγραφα γίνεται πάντα σαφὴς διάκρισις τοῦ ὕλικου ποὺ προέρχεται ἀπὸ τοὺς γηγενεῖς, τοὺς ντόπιους καὶ τοῦ ὕλικου τῶν «προσφύγων», ὅπως τοὺς ἀποκαλοῦν ὄχι περιφρονητικά, ἀλλὰ προσδιοριστικά, γιὰ νὰ ἀποφεύγονται συγχύσεις καὶ παρεξηγήσεις ἀναφορικὰ πρὸς τὸ ὕλικὸ αὐτό. Ἔτσι μπορεῖ νὰ

4. Γεώργ. Κ. Σπυριδάκης, «Ὁδηγίαι πρὸς συλλογὴν λαογραφικῆς ὕλης», ἀνάτυπον ἐκ τῆς *Επετηρίδος τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου*, τόμ. 13-14 (1960-1961), σ. 73-74.

5. Γεώργ. Κ. Σπυριδάκης, «Ἑδρα Λαογραφίας-Σπουδαστήριον Λαογραφίας μετὰ προσρητημένης μουσειακῆς συλλογῆς», *ὁ.π.*, σ. 8-10 καὶ Μαρία Μηλίου-Μαρκαντώνη, «Χειρόγραφες συλλογὲς πρωτογενοῦς λαογραφικῆς ὕλης τοῦ Σπουδαστηρίου Λαογραφίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν 1966-1986», *Παρουσία Ε'* (1987), σ. 539-550. Πρέπει ἐδῶ νὰ μνημονεύσω καὶ νὰ εὐχαριστήσω τὶς συναδέλφους Ἄννα Γουήλ καὶ Μαρία Σημιαϊκὴ οἱ ὁποῖες μὲ συνένδραμαν σὲ αὐτὴ τὴν προσπάθεια.

ἀντιληφθεῖ κανεῖς τί ἔχουν μεταφέρει οἱ ἐπήλυδες ἀπὸ τὶς παλιές τους πατρίδες, τὸν βαθμὸ προσαρμογῆς καὶ ἀλληλοεπηρεασμοῦ λόγῳ τῆς διαπολιτισμικῆς ἐπικοινωνίας ἢ τὴν ἀπομόνωση τῶν πολιτισμικῶν φορέων σὲ κλειστὲς ἀποκομμένες νησίδες καὶ ἀκόμη σὲ αὐτὲς ποὺ ἐγκαταλείπουν τὸν παραδοσιακὸ βίον καὶ ἐπιβιώνουν σὲ ὀριακὰ στρώματα τῶν ἀστικῶν κέντρων⁶.

Ὡς πρὸς τοὺς πρόσφυγες, ἡ ἐγκατάστασή τους ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἀστικά κέντρα καὶ σὲ ὅλη τὴ γεωργοκτηνοτροφικὴ ὑπαιθρο ἐπέφερε ἕναν πολιτισμικὸ συγκρητισμὸ. Ἰδίως οἱ Μικρασιάτες, ἀλλὰ καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, μετακινοῦν στὴ νέα τους ἐγκατάσταση μαζί με τὴν πολιτισμικὴ τους παράδοση καὶ τὴν πλούσια παισιωτικὴ τῆς ἐθιμολογία. Κατὰ τὴ γνώμη μου, ἀπὸ τὸ πολιτισμικὸ αὐτὸ χωνευτήρι τῆς «χωρικῆς» ἐλλαδικῆς παραδόσεως καὶ τῆς ἀστικοποιημένης – ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον – σύνθετης κυρίως μικρασιατικῆς, διαμορφώνεται ἕνα νέο πολιτισμικὸ σχῆμα ποὺ μεταβιώνεται σὲ πολυπλοκότερες μορφές παραδοσιακῆς ζωῆς, ἡ ὁποία δίνει πλέον τὴ στερεοτυπικὴ ταυτότητα τῆς νεοελληνικῆς κοινωνίας μετὰ τὸ 1922.

Ἔως τὸ 1972 ποὺ ἀφυπηρέτησε ὁ Σπυριδάκης, τὸ Ἀρχεῖο χειρογράφων ἀριθμοῦσε 1711 συλλογές πρωτογενοῦς λαογραφικῆς ὕλης ἀπὸ ὅλη τὴν Ἑλλάδα, τὸν ἀπόδημο ἐλληνισμό, τοὺς πρόσφυγες κ.ά. Σήμερα ἀριθμεῖ 3.737 συλλογές μετὰ πάντο ἀπὸ τεσσερα ἑκατομμύρια σελίδες⁷. Θὰ ἤθελα ἐπιπλέον νὰ ἐπισημάνω ὅτι τὸ περιεχόμενο τοῦ ὕλικου κάθε γεωγραφικοῦ διαμερίσματος προσδιορίζεται ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ τύχη τῆς περιοχῆς, τὶς κοινωνικό-οικονομικὲς ἀνάγκες, τὶς εἰδικὲς πολιτισμικὲς μορφές, τὴ γαιομορφολογία τοῦ ἐδάφους, τὶς ποικίλες κλιματολογικὲς συνθῆκες καθὼς καὶ ἀπὸ τὰ κοινὰ στοιχεῖα μετὰ τὸν λαϊκὸ βίον τῶν ὑπολοίπων ἐλληνικῶν τόπων λόγῳ τῆς κοινῆς πολιτισμικῆς παραδόσεως.

Ἰδιαίτερη σημασία δόθηκε ἀπὸ τὸν Σπυριδάκη, ἤδη ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς συγκροτήσεως τοῦ Ἀρχείου καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀπὸ τὴ γράφουσα, στὴ συγκέντρωση ὕλικου ἀπὸ τὶς ἀκριτικὲς περιοχὲς καὶ εἰδικώτερα ἀπὸ τὴν Κύπρο (προαΐσθησι!). Σαράντα τρεῖς συλλογές (36 ἀπὸ τὴν περιοχὴ Ἀμμοχώστου καὶ 7 ἀπὸ τὴν περιοχὴ Κερύνειας) ἔχουν καταρτισθεῖ καὶ καταγραφεῖ στὸ Κτηματολόγιο μέχρι

6. Μιχ. Γ. Μερακλῆς, *Ἑλληνικὴ Λαογραφία. Κοινωνικὴ συγκρότηση*, Ὀδυσσεύς, Ἀθήνα 1984, σ. 78 κέξ.

7. Ἀπὸ τὸ πανεπιστημιακὸ ἔτος 1986-1987 ποὺ λήγει καὶ τὸ τελευταῖο ἐτήσιο μάθημα λόγῳ τῆς καθιερώσεως τοῦ νέου συστήματος τῶν ἐξαμήνων (μετὰ τὸν νόμον πλαίσιο) καὶ τῆς ἀλλαγῆς τῆς δομῆς τῆς διδασκαλίας, φοβοῦμαι ὅτι θὰ δυσχερανθεῖ ἡ συνέχιση τῆς συστηματικῆς συγκεντρώσεως τοῦ πρωτογενοῦς αὐτοῦ ὕλικου, γιὰ τὴν ὁποία οἱ συλλογεῖς χρειάζονται πολὺ χρόνο.

τήν άνοιξη τοῦ 1974, δηλαδή πρὶν ἀπὸ τὴν τουρκικὴ εἰσβολὴ καὶ ἀποτελοῦν μίᾳ ἀκόμη ἀδιάψευστη μαρτυρία γιὰ τὴν ἐλληνικότητα τῆς τουρκοκρατουμένης σήμερα περιοχῆς⁸. Τὸ ὕλικο ἀπὸ τὴν τουρκοκρατούμενη πλέον Βόρεια Κύπρο ποὺ καταγράφηκε μετὰ τὸ 1974 ἀντλήθηκε ἀπὸ πρόσφυγες⁹.

Ὅλες οἱ συλλογές ἔχουν καταρτισθεῖ μὲ βάση τὶς ἐντυπες ὁδηγίες τοῦ Γ. Σπυριδάκη¹⁰.

Ἡ διαδικασία ἐνημερώσεως καθ' ὁμάδες φοιτητῶν ἔχει ὡς ἐξῆς: α) προηγεῖται ἐξειδικευμένη ἀνάλυση τοῦ περιεχομένου τῆς Λαογραφίας β) ἀκολουθοῦν εἰσαγωγικὰ μαθήματα καὶ φροντιστήρια σχετικὰ μὲ τὸν τρόπο ποὺ πρέπει νὰ γίνεῖ ἡ ἐπιτόπια ἐρευνα¹¹ γ) γίνεται προσωπικὴ παρακολούθηση τῆς ἐργασίας

8. Μαρία Μηλίγκου-Μαρκαντώνη, «Χειρόγραφες συλλογές... τοῦ Σπουδαστηρίου Λαογραφίας», *ὁ.π.*, σ. 541, 547. Ἡ ἴδια, «Κατάλογος τῶν λαογραφικῶν συλλογῶν ἐκ Κύπρου εἰς τὸ Σπουδαστήριον Λαογραφίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν 1967-1972», *Ἐπετηρὶς Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἑρευνῶν* VI, Λευκωσία 1972-1973, σ. 457-462. Ἡ ἴδια, «Κυπριακὰ χειρόγραφα τοῦ Σπουδαστηρίου Λαογραφίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν», Πρακτικὰ Α' Συμποσίου Κυπριακῆς Λαογραφίας, Λεμεσὸς 20-25 Μαΐου 1978, Λευκωσία 1985, σ. 113-118. Ἡ ἴδια, «Πρωτογενὲς λαογραφικὸ ὕλικο ἀπὸ τὴν Τουρκοκρατούμενη Βόρεια Κύπρο», *Κοινὸν Κυπρίων*, Περίοδος Γ', τευχ. 2, 2001, σ. 25-27. Βλ. ἐπίσης Ἀνδρέας Χ. Ρουσσουνίδης, «Κατάλογος τῶν ἐν Ἀρχεῖοις Ἀθηνῶν ἐναποκειμένων χειρογράφων συλλογῶν κυπριακοῦ γλωσσικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὕλικου», *Ἐπετηρὶς Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἑρευνῶν* III, Λευκωσία 1969-1970, σ. 246-266· Μανόλης Γ. Βαρβούνης, «Συμπληρωματικοὶ κατάλογοι χειρογράφων πρωτογενοῦς λαογραφικοῦ ὕλικου ἀπὸ τὴν Κύπρο», *Λαογραφικὴ Κύπρος*, τεῦχος 44, 1994, σ. 115-126.

9. Συγκινητικὴ ἦταν γιὰ τὴν Άννα Γουήλ (Κυπρία τὴν καταγωγή) καὶ ἐμένα ἡ ἀθρόα προσέλευση στὸ Σπουδαστήριον Λαογραφίας ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1974 κέξ. προσφύγων φοιτητῶν ἀπὸ τὰ Κατεχόμενα μὲ συγγενεῖς τους (γονεῖς-παπποῦδες-γιαγιάδες, θείους, γειτόνους κ.λπ.), μὲ νοπὸ τὸν πόνο ψυχῆς καὶ τὴ συναισθηματικὴ φόρτιση γιὰ νὰ ἰδοῦν τὰ χειρόγραφα μὲ λαογραφικὸ ὕλικο ἀπὸ τὰ χωριά τους ποὺ εἶχαν συλλεγεῖ τὴν ἄνοιξη τοῦ 1974 ὅταν τίποτε δὲν προμήνυε τὴν τουρκικὴ εἰσβολή, νὰ ἀναπαράγουν φωτογραφίες τῶν ἀγαπημένων προσώπων ποὺ σκοτώθηκαν ἢ ἀγνοοῦνται, τῶν σπιτιῶν τους, τοῦ χωριοῦ τους κ.λπ. καὶ γενικῶς νὰ ἀντιγράψουν ὡς «κειμήλια» μνήμης τὴ ζωὴ τους ποὺ θάφτηκε στὰ συντρίμμια ποὺ προκαλεῖ ἡ θηριώδης ἀγριότητα τοῦ πολέμου.

10. Γεώργ. Κ. Σπυριδάκης, «Ὁδηγίαι πρὸς συλλογὴν λαογραφικῆς ὕλης», *ὁ.π.* Ἀπὸ τὸ 1984 κέξ. χρησιμοποιοῦ γιὰ τὴ διεύρυνση τῶν μορφῶν τοῦ ὕλικου βίου καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὸ κεφάλαιο «τροφές» τὸ Ἑρωτηματολόγιο τῶν Στέφ. Δ. Ἡμελλοῦ – Αἰκ. Πολυμέρου-Καμηλάκη, *Παραδοσιακὸς ὕλικὸς βίος τοῦ λαοῦ (Ἑρωτηματολόγιο)*, Δημοσιεύματα τοῦ Κέντρου Ἑρευνῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἀρ. 17, Ἀθήνα 1983. Γιὰ τὴ σύνταξή του χρησιμοποιήθηκε ἐπίσης ὕλικο ἀπὸ τὶς χειρόγραφες συλλογές τοῦ Ἀρχείου πρωτογενοῦς ὕλικου τοῦ Σπουδαστηρίου Λαογραφίας.

11. Άννα Ι. Παπαμιχαήλ-Κουτρούμπα, «Λαογραφικὲς ἀποστολές. Πορίσματα, προβληματισμοὶ καὶ θεματικὴ τῆς ἐπιτόπιας ἐρευνας», *Ἐπετηρὶς Κέντρου Ἑρευνῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας* Κς' -ΚΖ' (1981-1986), σ. 713-726. Ἡ ἴδια, «Κωδικοποίηση λαογραφικῆς ὕλης κατὰ

κάθε φοιτητοῦ ἀνάλογα μὲ τὴν ἰδιαιτερότητα τῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα προκύπτουν στὴ διάρκεια τῆς συλλογῆς δ) δίδεται ἔμφαση στὴν ἀνάγκη αὐτοψίας καὶ αὐτηκοῖας τοῦ ἴδιου τοῦ ἐρευνητοῦ-φοιτητοῦ καὶ στὴ διαδικασία ποὺ γίνεται ἡ ἀντληση τῶν στοιχείων ἀπὸ τοὺς πληροφορητές ε) ἀπαιτεῖται μεγάλη προσοχὴ στὴν ἀκριβὴ περιγραφὴ καὶ καταγραφὴ τοῦ ὕλικου καθὼς καὶ στὴν κατηγοριοποίηση καὶ τὴν εἰδολογικὴ του κατάταξη¹².

Τὸ πρωτογενὲς λαογραφικὸ ὕλικό ποὺ καταγράφεται ἀναφέρεται κυρίως στὸ παρελθόν, στοὺς πρὸ τοὺς 1940 χρόνους, ἀλλὰ καὶ μέχρι τὴ δεκαετία 1960-1970. Μετὰ τὸν δεῦτερο παγκόσμιό πόλεμο¹³ καὶ τὴ μετεμφυλιακὴ περίοδο, τμήματα τοῦ πληθυσμοῦ ἐγκαταλείπουν τὰ χωριά τους καὶ μαζί ἓνα μεγάλο μέρος τῶν μορφῶν τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ «μετακομίζει» στὰ ἀστικά κέντρα¹⁴, εἴτε αὐτούσιο ἢ μετασχηματισμένο μὲ νέες μορφές καὶ σχήματα. Ἡ λειτουργία τῶν μικροκοινωνιῶν τῶν ἀγροτοποιμενικῶν κοινοτήτων μέσα στὸν ἀστικό ἵστό ἔχει πάντα ὡς σημεῖον ἀναφορᾶς σχέσεις καὶ ἐξαρτήσεις ἀπὸ τὸν τόπο καταγωγῆς, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ καὶ τὸν συνδετικό κρίκο μὲ τὴν κοινὴ παράδοση, τοὺς συγγενικοὺς δεσμοὺς καὶ τὴ διαπροσωπικὴ κοινοτικὸν τύπου ἐπικοινωνία τῶν μελῶν. Ὡς ἐκ τούτου δημιουργοῦνται οἱ πυρῆνες μιᾶς ιδιόμορφης ἀστικῆς τάξεως, γεγονὸς ποὺ ἀποτελεῖ πανελλήνιο φαινόμενο. Ἐξυπακούεται ὅτι καὶ πολλὲς μορφές ἐγκαταλείπονται καὶ ἐξαφανίζονται ὑπὸ τὴν ἐξουθενωτικὴ πίεση τῶν μηνυμάτων καὶ ἐπιτεγνμάτων ἑνὸς υπερεθνικοῦ οἰκονομο-τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, τῶν μέσων μαζικῆς ἐνημερώσεως καὶ τὴν καθημερινὴ ἐπαφὴ τῶν πληθυσμῶν τῶν περιφερειῶν μὲ τὰ ἀστικά κέντρα, χάρις στὰ ἀναπτυσσόμενα μέσα ἐπικοινωνίας καὶ συγκοινωνίας¹⁵.

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸνίσθηκε ἐπίσης στοὺς φοιτητὲς ὅτι παράλληλα μὲ τὸ «χω-

θέμα: Γεωγραφικὴ χώρα, χρόνο καὶ συλλογές», Ἑπετηρὶς Κέντρου Ἑρεῖνης Ἑλληνικῆς Λαογραφίας Κς'-ΚΖ' (1981-1986), σ. 657-712.

12. Μαρία Μηλίγκου-Μαρκαντώνη, «Χειρόγραφες συλλογές... τοῦ Σπουδαστηρίου Λαογραφίας», ὁ.π., σ. 539-550.

13. Μιχ. Γ. Μερακλῆς, «Οἱ θεωρητικὲς κατευθύνσεις τῆς Λαογραφίας μετὰ τὸν Β' παγκόσμιό πόλεμο», *Λαογραφία* 27 (1971), σ. 3-23.

14. Μιχ. Γ. Μερακλῆς, «Ὁ ἄνθρωπος τῆς πόλεως», *Λαογραφία* 29(1974), σ. 71-84. Ὁ ἴδιος, «Ἀστικὴ Λαογραφία», *Δελτίο Ἑταιρείας Σπουδῶν Νεοελληνικοῦ Πολιτισμοῦ καὶ Γενικῆς Παιδείας* 3(1979), σ. 11-13. Ὁ ἴδιος, «Διαβρώσεις καὶ ἐπιβιώσεις στὸ λαϊκὸ πολιτισμὸ τῆς Βορείου Ἑλλάδος», *Λαογραφία* 29 (1974), σ. 85-92.

15. Μιχ. Γ. Μερακλῆς, «Ἡ μηχανὴ καὶ ὁ λαϊκὸς ἄνθρωπος», *Λαογραφία* 28 (1972), σ. 115-124. Ὁ ἴδιος, *Ὁ Σύγχρονος Ἑλληνικὸς Λαϊκὸς Πολιτισμὸς*, Ἀθήνα 1973. Ὡρα: σ. 61: Ὑπάρχουν δυὸ πολιτιστικὲς κατηγορίες στὸ ἐλληνικὸ ὄπαιθρο: ἓνας ἀκόμα ὅπωςδήποτε παραδοσιακὸς πολιτισμὸς...καὶ ἓνας ἄλλος ποὺ διαρκῶς ἐξαπλώνεται, μὲ βαθθεὲς τὴς ἐπιδράσεις τῆς ἀστικῆς ζωῆς.

ρικό» υλικό είναι αναγκαίο να καταγράφουν και τα νέα πολιτισμικά στοιχεία που εμφανίζονται στην περιοχή. Έτσι τίθενται και τα θεμέλια για τη συλλογή πρωτογενούς «άστικού» λαογραφικού υλικού, που τις περισσότερες φορές προσαρμόζεται στις ανάγκες της αγροτοποιμενικής κοινωνίας. Γενικώς τα νέα στοιχεία είτε αυθεντικά ή μετασχηματισμένα συνυπάρχουν άρμονικά με τα παλαιότερα αφού «ή αστική λειτουργία είναι γεγονός»¹⁶.

Από τη σύσταση της Έδρας Λαογραφίας άρχισε και ένα πιλοτικό πρόγραμμα για την παρατήρηση και συλλογή αστικών λαογραφικών στοιχείων στη διάρκεια του Δωδεκαημέρου και της Μεγάλης Εβδομάδος, το οποίο βασίσθηκε σε έρευνες, κατά τις ίδιες περιόδους, του Δημητρίου Λουκάτου¹⁷. Η ύλη που καταγράφηκε μαζί με το συνοδευτικό ήχογραφικό και φωτογραφικό υλικό βρίσκεται κατατεθειμένο στο Αρχείο Πρωτογενούς Λαογραφικού Υλικού του Σπουδαστηρίου.

Για να γίνει ευρύτερα γνωστό το περιεχόμενο του Πρωτογενούς υλικού άρχισε η δημοσίευση, κυρίως από έμένα, ερευνηριακών καταλόγων των συλλογών κατά τόπους με ειδολογική κατάταξη του περιεχομένου και των συλλογών¹⁸.

Τα χειρόγραφα χρησιμοποιούνται από δεκάδες ήμεδαπούς και αλλοδαπούς έρευνητές για την εκπόνηση επιστημονικών μελετών, μεταπτυχιακών και διδακτορικών διατριβών και αυτό διότι το υλικό των χειρογράφων παρέχει δυνατότητες για ποικίλες ερευνητικές προσεγγίσεις, διαγνωστικές θεραπευτικές προτάσεις, ενδιαφέρουσες εφαρμογές, συγκρίσεις ή αιτιώδεις συναρτήσεις και «νέα ανοίγματα» στον χώρο της διεπιστημονικής έρευνας. Ένδεικτικό της σημασίας και αξίας που αποδίδουν στο πρωτογενές υλικό, Έλληνες και ξένοι έρευνητές για την τεκμηρίωση θέσεων και επιστημονικών θεωριών φαίνεται από το ειδικό «βιβλίο επίσκεπτών» του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας, όπου βρίσκονται καταχωρισμένα τα ονόματα πολλών αξιόλογων και γνωστών επιστημόνων, μελετητών των χειρογράφων.

16. Δημ. Σ. Λουκάτος, «Η λαογραφική έρευνα τα πρώτα πενήντα χρόνια του αιώνα μας», *Νέα Έστία* 48 (1950), σ. 287-297· ό ίδιος, *Σύγχρονα Λαογραφικά*, Αθήνα 1963· Μιχάλης Γ. Μερακλής, «Αστική λαογραφία», *δ.π.*: Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης, *Η ελληνική και διεθνής επιστημονική ονοματοθεσία της Λαογραφίας*, Καρδαμίτσας, Αθήνα 1988· Ευάγγελος Γρ. Αυδίκος, «Αστική Λαογραφία. Ουτοπία ή πραγματικότητα», *Έθνολογία* 3 (1994), σ. 163-189, όπου και η σχετική βιβλιογραφία.

17. Δημ. Σ. Λουκάτος, «Η πασχαλιάτικη οδός Αιόλου», *Νέα Έστία* 53 (1953), σ. 496-498· ό ίδιος, «Η πρωτοχρονιάτικη οδός Αιόλου», *Νέα Έστία* 57(1955), σ. 74-79.

18. Μαρία Μηλίκου-Μαρκαντώνη, «Χειρόγραφες συλλογές... του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας», *δ.π.*, σ. 546-547· Μανόλης Γ. Βαρβούνης, «Συμπληρωματικοί κατάλογοι», *δ.π.*, σ. 125-126.

Ιδιαίτερα με τὸ πλῆθος τῶν λαογραφικῶν πληροφοριῶν γιὰ τὴ λαϊκὴ πίστη καὶ λατρεία ἀπὸ ὅλες τὶς γεωγραφικὲς περιοχὲς τῆς Ἑλλάδος ποὺ ἔχουν συγκεντρωθεῖ ἕως σήμερα παρέχεται ἡ δυνατότητα γιὰ τὴ διαγραφὴ ἐνὸς ἐνιαίου συστήματος λαϊκῆς λατρείας, ποὺ θὰ εἶναι πρόσφορο γιὰ συγκρίσεις μετὰ ἀντίστοιχα γεγονότα καὶ παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ὕλικό αὐτὸ ἀποτελεῖ τὸ κέντρο ἀναφορᾶς γιὰ τὴν ἐρμηνεία ἐνδεχομένων λατρευτικῶν κατὰ προβολὴ ἀποκλίσεων ἀπὸ τὸν λαὸ κατὰ τόπους. Εἶναι δὲ κατάλληλο γιὰ διαπολιτισμικὲς θρησκευολογικὲς ἐμβανθύσεις καὶ διακριβώσεις.

Σημαντικὸ εἶναι ὅτι ἀπὸ τὴν ἐνδελεχῆ μελέτη τοῦ Ἀρχείου μετὰ τὸ πηγαῖο ὕλικό ὁδηγήθηκα στὴ διαπίστωση ὅτι ὁ ἀπλὸς ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ τόσο στὴν ὄντογενετική του ἀνάπτυξη, ὅσο καὶ στὴν ἐτήσια ἐναλλαγὴ τῶν ἐποχῶν, τῶν ἡμερῶν, ἀσχολίας καὶ σχολῆς ἐκδηλώνει διάφορους τρόπους συμπεριφορᾶς, ἐνέργειας, δράσεις καὶ ἀντιδράσεις καὶ στάσεις ποὺ στοιχοῦν σὲ παραδοσιακοὺς κώδικες ἐθιμικοῦ δικαίου καὶ πάγια δεσμευτικὰ συστήματα ἀνατροφῆς καὶ ἐντάξεως στὸ πλαίσιο ποὺ διαμορφώνεται ἀπὸ τὶς παραδόσεις, τὰ ἥθη, τὰ ἔθιμα καὶ τὶς ἐθνοστερεοτυπικὲς καταβολὲς τῆς κοινότητος.

Μὲ ἀφετηρία αὐτὲς τὶς διαπιστώσεις ὁ Ἰωάννης Σ. Μαρκαντώνης, ὁμότιμος τώρα καθηγητὴς τῆς Παιδαγωγικῆς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς (Τμῆμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικῆς καὶ Ψυχολογίας), προσέβη στὴ συγγραφὴ τοῦ ἀρθροῦ «Λαογραφία, Παιδαγωγικὴ» ὅπου γίνεται μιὰ ἐπιστημονολογικὴ θεώρηση τοῦ ὅρου «Παιδαγωγικὴ Λαογραφία»¹⁹, ἀνοίγοντας ἀκόμη ἓνα ἐρευνητικὸ πεδίο γιὰ τὴ Λαογραφία καὶ τὴν Παιδαγωγικὴ καὶ ἓναν νέο κλάδο τῆς ἐπιστήμης τῶν Ἀνθρωπιστικῶν Σπουδῶν.

Τὰ χειρόγραφα ἀκόμη ἀποτελοῦν πολύτιμη πηγὴ μελέτης καὶ ἀξιολογήσεως τῶν ἐθνικῶν στερεοτύπων τῶν διαφορῶν διαμερισμάτων τῆς χώρας, δεδομένου ὅτι στὶς συλλογὲς εἶναι καταχωρισμένα, ἀνόθευτα, πηγαῖα, τὰ ἐπιχωριάζοντα σὲ διάφορους τόπους ἐθνοχαρακτηριστικά: πίστεις, προλήψεις, ἰδιάζοντα τοπικὰ βιώματα καὶ ἐμπειρίες, εἰδικευμένες στάσεις καὶ ἀντιστάσεις τῆς ἐλληνικῆς λαϊκῆς ψυχῆς.

Ἦδη ἀπὸ τὸ 1967 στρέφουμε τὸ ἐνδιαφέρον τῶν φοιτητῶν – συλλογέων ἰδιαίτερα στὴ μελέτη τοῦ ὕλικου-φυσικοῦ βίου²⁰ τοῦ λαοῦ, γεγονὸς ποὺ συνιστᾷ μιὰ ἰδιομορφία τῶν χειρογράφων καὶ βασίζεται στὴ σχετικὴ διεθνὴ προβληματικὴ

19. Ἰω. Σ. Μαρκαντώνης, «Λαογραφία, Παιδαγωγικὴ, “Παιδαγωγικὴ Λαογραφία”. Ἐπιστημονικὴ θεώρηση», *Παιδαγωγικὴ Ψυχολογικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια-Λεξικὸ*, 5ος τόμος, Ἑλληνικὰ Γράμματα, Ἀθῆνα 1990, σ. 2853-2857, ὅπου καὶ βιβλιογραφία.

20. Στέφ. Δ. Ἡμελλος, *Ζητήματα παραδοσιακοῦ ὕλικου βίου (Ἐνδεικτικὲς ἐπισημάνσεις)*, Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων, Ἀθῆνα 1993.

και με μεθόδους άλλων κοινωνικών και ανθρωπολογικών ἐπιστημῶν. Ἰδιαίτερη ἔμφαση δίδεται στὸ κεφάλαιο τῆς διατροφῆς, κεφάλαιο ποὺ λίγο μέχρι τότε εἶχε μελετηθεῖ. Γενικῶς ἡ διατροφικὴ ἐθιμολογία²¹, ὅπως ἔχει συλλεχθεῖ, κατόπιν ὑποδείξεώς μου, ἀπὸ τοὺς φοιτητὲς εἶναι συνδυασμένη μετὰ τὶς γεωργοκτηνοτροφικὲς ἐνασχολήσεις, προσδιορίζεται ἀπὸ κοινωνικο-οἰκονομικοὺς παράγοντες, ἀλλὰ πρὸ πάντων συντονίζεται μετὰ τὴ λατρευτικὴ τελεστικὴ ἐθιμολογία²² καὶ τὶς διατάξεις τῆς ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας²³. Ἀκόμη ὑπάρχουν πάρα πολλὲς πληροφορίες γιὰ τὸ ψωμί: ζύμωμα, ψήσιμο, εἶδη, χρήσεις, δεισιδαίμονες δοξασίες, ἔθιμα²⁴. Ἐκτοτε πλεῖστοι ὅσοι ἀσχολοῦνται μετὰ τὸν ὑλικὸ βίον²⁵ καὶ ἰδιαίτερα μετὰ τὶς τροφές.

Στὰ χειρόγραφα πρωτογενοῦς λαογραφικοῦ ὑλικοῦ ἀναγράφεται μετὰ ἀπὸ κάθε θέμα τὸ ὀνοματεπώνυμο τοῦ πληροφοριοδότη καὶ στὸ τέλος παρατίθενται τὰ πλήρη στοιχεῖα του, χρήσιμες πληροφορίες γιὰ τὸν τόπο, τὸν τρόπο καὶ τὸ πρόσωπο ἀπὸ τὸ ὁποῖο πληροφορήθηκε τὸ σχετικὸ ἔθιμο, τὴ δοξασία, τὸ παραμῦθι, τὸ ἄσμα κ.λπ., ἡ βιωματικὴ ἐπάρκεια κ.ἄ. Ἀπὸ τὸ πανεπιστημιακὸ ἔτος 1967-1968 καὶ ἐξῆς τὰ ἀπλᾶ βιογραφικὰ σημειώματα ἐπεκτείνονται σὲ ἐκτενέστερες βιογραφίες²⁶ τῶν πληροφορητῶν, ἐφ' ὅσον τὸ δέχονται καὶ οἱ

21. Στέφ. Δ. Ἡμελλος, *ὁ.π.*, σ. 65-108.

22. Γεωργ. Ν. Αἰκατερινίδης, *Νεοελληνικὲς αἵματηρὲς θυσίαι. Λειτουργία-Μορφολογία-Τυπολογία*, Λαογραφία, Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας, Παράρτημα 8, Αθήνα 1979· Στέφ. Δ. Ἡμελλος, *ὁ.π.*

23. Μαρία Μηλίγκου-Μαρκαντώνη, *Ἅγιος Φίλιππος. Λαϊκὴ παράδοση καὶ λατρεία*, Αθήνα 1978, σ. 53 κέξ. Ἡ ἴδια, «Παραδοσιακὴ διατροφή (Πρωτογενὴ διατροφικὰ εἶδη) Φρούτα, καρποί, σιτάρι. ἀγικοθηρσκευτικὲς ἐπισημάνσεις», *Πρακτικὰ Β' Συμποσίου Ἱστορίας καὶ Λαογραφίας Ἀττικῆς*, Ἀσπρόπυργος 1992, σ. 339-390. Ἡ ἴδια, «Γλυκὰ καὶ Γλυκίσματα στὸ Ν. Τρικάλων. Λαογραφικὲς καὶ ἐθνολογικὲς ἐπισημάνσεις», *Τρικαλινὰ* 12 (1992), σ. 185-238. Ἡ ἴδια, «Ἡ παραδοσιακὴ διατροφή στὴν ἀγροτοποιομενικὴ κοινωνία», *Ἑρετρικοὶ Παλμοὶ* φ. 65, 66 (1997), 68, 69 (1998). Τὸ ὑλικὸ σὲ ὅλες τὶς μελέτες εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου πρωτογενές.

24. Ἄγγελος Δευτεραῖος, *Ὁ ἄρτος κατὰ τὴν γέννησιν καὶ τὴν τελευτήν. Ἡ συμβολικὴ καὶ μαγικὴ χρήσις του ὑπὸ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων*, Αθήνα 1978. Ἡ νέα ἐκδοσὴ ἀνασκευασμένη καὶ συμπληρωμένη: *Τὸ ψωμὶ κατὰ τὸν γάμο, τὴ γέννηση καὶ τὴν τελευτὴ καὶ ὡς δῶρο σὲ κοινωνικὲς σχέσεις τῶν Ἑλλήνων. Ἡ συμβολικὴ καὶ μαγικὴ χρῆσις του ἀπὸ τοὺς Νεοέλληνες*, Legato, Αθήνα 2000 (μετὰ πρωτογενὲς ὑλικὸ καὶ ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο).

25. Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, *Νεοελληνικὴ μετρολογία. Παραδοσιακὰ μέτρα καὶ σταθμά, 19^{ος}-20^{ος} αἰ. Ἐθνογραφικὴ μελέτη (Διδακτορικὴ διατριβή)*, Πανεπιστήμιο Αθηνῶν, Αθήνα 1990.

26. Τὸ 1968 ἡ τότε φοιτήτρια Ψάνη Πηνελόπη τοῦ Μιλτιάδου στὴν ὑπ' ἀρ. 564 (τοῦ Κτηματολογίου) συλλογὴ πρωτογενοῦς λαογραφικοῦ ὑλικοῦ ποὺ ἐξεπόνθη ἀπὸ τὸ χωριὸ τῆς Πολιχνίτου Λέσβου ἀντὶ γιὰ τὰ ἀπλᾶ στοιχεῖα τοῦ πληροφορητῆ, ἡλικία, γραμματικὲς

ἴδιοι²⁷. Δημιουργεῖται ἔτσι ἓνα νέο ὑλικὸ ἀπὸ τὴ προσωπικὴ-ἀτονικὴ ἐκτί-

γνώσεις κ.ἄ. κατέγραψε ἐκτενέστερες βιογραφίες δικαιολογώντας τὴν ἐνέργειά της ὡς ἐξῆς, χρο 564, σ. 413:

Τελειώνοντας τὴν ἐργασίαν αὐτὴν κρίνω ὡς ἀναγκαῖον νὰ παραθέσω ὀλίγα τινὰ σχετικὰ μὲ τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔλαβα πληροφορίες σχετικὰ μὲ τὸ περιεχόμενον. Καὶ τοῦτο ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ἀπαιτεῖ τὸ ἔργο συλλογῆς λαογραφικοῦ ὑλικοῦ τὴν ἀναγραφή τοῦ ὀνόματος τοῦ πληροφοριοδότη καὶ τῶν σχετικῶν πρὸς αὐτόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι νομίζω ὅτι μέσα ἀπὸ τὴν περιγραφή τοῦ βίου των εἶναι δυνατόν ὁ ἀναγνώστης νὰ κατανοήσῃ καλλίτερον τὸν τρόπον ζωῆς τῶν παλαιότερων του.

Ἐβαλα λοιπὸν τοὺς πληροφοριοδότες μου νὰ μοῦ περιγράψουν λεπτομερῶς τὸν βίον τους γιὰ νὰ φανῇ ζωγραφισμένος μ' ὅλην τὴν λεπτομέρειαν, ὥστε μέσ' ἀπ' αὐτόν νὰ διακρίνῃ ὁ ἀναγνώστης τοὺς κόπους, τὰ βάσανα, τὶς ἀγωνίες, τὶς πίκρες, τὴν ἀπλότητα, τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐμμονὴν εἰς τὰ «νόμιμα». Εἶναι τρόπον τινὰ αὐτοβιογραφίες, ἀλλὰ καὶ συνέχεια τῆς συλλογῆς τοῦ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ. Διότι κατὰ τοῦτο δὲν ὑστερεῖ ἀξίας κατὰ τὴ γνώμην μου.

Ἡ ἄποψη τῆς Πηνελόπης Ψάνη μᾶς βρῆκε σύμφωνους καὶ τὴν νιοθετήσαμε. Ἐκτοτε καταγράφονται ἐκτενεῖς βιογραφίες τῶν πληροφορητῶν, ἐφ' ὅσον βέβαια τὸ ἐπιθυμοῦν οἱ ἴδιοι, καὶ ἔτσι δημιουργεῖται παράλληλα καὶ ἓνα νέο ἐρμηνευτικὸ συμπλήρωμα τοῦ ὑλικοῦ. Τὶς τρεῖς καταγεγραμμένες βιογραφίες θὰ παραθέσω ὡς παράρτημα στὸ τέλος τοῦ ἀφιερώματος γιὰ νὰ γίνῃ ἀντιληπτὴ ἡ χρησιμότητά τους καὶ ἡ ἰδιαιτερότητα τοῦ περιεχομένου τους.

Ὡς σημειωθεῖ ὅτι ἡ συλλογὴ τῆς Πηνελόπης Ψάνη βραβεύθηκε ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Γενικῶς οἱ ἄριστες συλλογὲς πρωτογενοῦς λαογραφικῆς ὕλης υποβάλλονταν στὸ παρελθόν καὶ υποβάλλονται καὶ σήμερον στὸ Κέντρο Ἑρευνῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν πρὸς βράβευση, γεγονός που ἀποτελεῖ ἓνα βασικὸ κίνητρο τῶν φοιτητῶν γιὰ τὴν ἐκπόνηση τῆς συλλογῆς στὸν περιορισμένο πλέον χρόνον τοῦ ΣΤ' ἐξαμήνου, ὅπου διδάσκω τὸ μάθημα. Στὴν προσπάθειά μου πολύτιμη ἀρωγὸς εἶναι ἡ διευθύντρια τοῦ Κέντρου Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, τὴν ὁποία πάντα εὐχαριστῶ.

27. Πρῶτος μὲ τὶς αὐτοβιογραφίες ἀσχολήθηκε ὁ Μιχ. Γ. Μερακλῆς, «Αὐτοβιογραφίες Ἑπαιρωτῶν χωρικῶν», 1^η δημοσίευση Δ' Συμπόσιο Λαογραφίας τοῦ Βορειοελλαδικοῦ Χώρου (Ἰωάννινα, 10-12 Ὀκτωβρίου 1979), Θεσσαλονίκη 1983, σ. 181-187· ὁ ἴδιος, *Μεσσήνιοι χωρικοὶ αὐτοβιογραφούμενοι. Ἐντεχνος λαϊκὸς λόγος*, Καρδαμίτσας, Ἀθήνα 1993, σ. 247-264, ὅπου ἡ λαογραφία: ἐνδιαφέρεται γιὰ αὐτοβιογραφίες καὶ ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴ ζωὴ ἀπλῶν καὶ ἀσήμερον ἀνθρώπων, τὶς ὁποῖες ἐξετάζει μάλιστα καὶ ὡς μίαν αὐτόνομη διηγηματικὴ κατηγορία. Μηνᾶς Ἀλ. Ἀλεξιάδης, «Λαϊκὲς αὐτοβιογραφικὲς συνεντεύξεις (Δεῖγματα ἀπὸ τὴ Σορωνὴ Ρόδου)», Ζ' Διεθνὲς Συμπόσιο Αἰγαίου, (Κῶς 27-31 Αὐγούστου 1981), Δωδεκανησιακά Χρονικά 1 (1984), σ. 38-53· Εὐάγγελος Γρ. Αὐδίκος, *Ἀπὸ τὴ Μαρίτσα στὸν Ἐβρο. Πολιτισμικὲς συγκλίσεις καὶ ἀποκλίσεις σὲ μία παραεὐρεία περιοχῇ. Δήμος Τυχεροῦ, Πολύκεντρο Δήμου Τυχεροῦ, Ἀλεξανδρούπολη 1998*· ὁ ἴδιος, *Χάλασε τὸ χωριὸ μας χάλασε. Ἱστορίες περὶ ἀκμῆς καὶ πτώσης στὴ Λευκίμμη Ἐβρου*, Πολύκεντρο Δήμου Τυχεροῦ, Ἀλεξανδρούπολη 2002, ὅπου καὶ βιβλιογραφία· ὁ ἴδιος, «Λαογραφία καὶ προφορικὴ ἱστορία. Ἱστορικὸ βάθος καὶ νεὰ δεδομένα», στὸν τόμο *Ἑλληνικὸς Παραδοσιακὸς Πολιτισμὸς. Λαογραφία καὶ Ἱστορία. Συνέδριο στὴ μνήμῃ τῆς Ἀλκῆς Κυριακίδου-Νέστορος*, ἐπιμέλεια Χρ. Χατζητάκης-Καψωμένου, Παρατηρητῆς, Θεσσαλονίκη 2001, σ. 152-158· Ἐλευθέρι-

μηση και έμπειρία και καταγράφονται στοιχεῖα κοινωνικο-ιστορικά και έθνο-πολιτισμικά, τὰ ὅποια εἶναι δύσκολο νὰ ἐνταχθοῦν σὲ ἐπιμέρους λαογραφικά θέματα.

Οἱ βιογραφίες ἀποτελοῦν ἓνα ἐρμηνευτικὸ πλαισιωτικὸ διαφωτιστικὸ συμπλήρωμα τοῦ ὕλικου καὶ παράλληλα πολύτιμο τυπικὸ δείγμα, θὰ ἔλεγε κανεὶς, ἐκφράσεως τοῦ ὁμαδικοῦ-συλλογικοῦ πνεύματος τοῦ λαοῦ ἀπὸ τὸν μεμονωμένο φορέα²⁸, πὺ ἐκφράζεται πάντα ὡς «ἐμεῖς» ἢ «ἐκεῖνοι» καὶ ὄχι ὡς «ἐγὼ» ἢ «αὐτός»²⁹.

Κατὰ τὴ χρονικὴ περίοδο στὴν ὁποία ἀναφέρεται τὸ πρωτογενὲς «χωρικό» λαογραφικὸ ὕλικό (1870-1970), τὸ θεσμικὸ πλαίσιο τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ μετὰ τοὺς νομολεειτουργικούς, τὴν ἀπαράβατη ἐθιμολατρευτικὴ τελετουργία καὶ τρόπο συμπεριφορᾶς, ἀποτελεῖ ἡ πατριαρχικὴ οἰκογένεια³⁰ μετὰ ἐξοχὴν ἀρρενογονικὴ διεύρυνση καὶ ἀγροτοποιμενικὸ χαρακτήρα³¹.

Στὰ χειρόγραφα εἶναι ἐνσωματωμένα διάφορα ἔγγραφα, ὅπως πωλητήρια, μισθωτήρια, προικοσύμφωνα, διαθήκες, τίτλοι κυριότητος κ.ἄ. πὺ περιέχουν πολλὰ καὶ ἐνδιαφέροντα συμπληρωματικὰ λαογραφικά στοιχεῖα καθὼς καὶ πληροφορίες γιὰ τὸ ἐθιμικὸ δίκαιο καὶ εἰδικότερα γιὰ τὸ ἐνοχικόν, τὸ οἰκογενειακόν, τὸ ἐμπράγματό, τὸ κληρονομικόν κ.ἄ.³²

ὁς Π. Αλεξάκης, «Προφορικὴ ποίηση καὶ ἱστορικὴ μνήμη τοὺς Ἕλληνας Βλάχους τοῦ Κεφαλόβρυσου (Μετζίτι) Πωγωνίου», στὸν τόμο *Ἑλληνικός Παραδοσιακός Πολιτισμός. Λαογραφία καὶ Ἱστορία*, ὅ.π., σ. 139-151· Βασίλης Γ. Νιτσιάκος, *Οἱ ὄρεινὲς κοινότητες τῆς Βόρειας Πίνδου στὸν ἀπόχο τῆς μακρᾶς διάρκειας*, Πιέθρον, Ἀθήνα 1995, σ. 119 κέξ. (αὐτοβιογραφίες καὶ ἄλλες ἀφηγήσεις Πυρσογιαννιτῶν, ὅπου καὶ βιβλιογραφία)· ὁ ἴδιος, «Λαογραφία καὶ Οἰκολογία», στὸ *Ἑλληνικός Παραδοσιακός Πολιτισμός. Λαογραφία καὶ Ἱστορία*, ὅ.π., σ. 106-19.

28. Μιχ. Γ. Μερακλῆς, *Ἑλληνικὴ Λαογραφία. Τόμ. Α΄. Κοινωνικὴ συγκρότηση*, Ὁδυσσεύς, Ἀθήνα 1984· ὁ ἴδιος, *Ἑλληνικὴ Λαογραφία. Τόμ. Β΄. Ἦθος καὶ ἔθιμα*, Ὁδυσσεύς, Ἀθήνα 1986.

29. Μαρία Μηλίγκου-Μαρκαντώνη, «Ἅγιος Διονύσιος. Λαϊκὴ παράδοση καὶ λατρεία», ἀνάπτυπο ἀπὸ τὰ *Πρακτικὰ Διεθνoῦς Συνεδρίου: Ἅγιοι καὶ ἐκκλησιαστικὲς προσωπικότητες στὴ Ζάκυνθο*, τόμ. Β΄, Ἱερὰ Μητρόπολις Ζακύνθου καὶ Στροφάδων, Ἀθήνα 1999, σ. 7 κέξ.

30. Ἐλευθ. Π. Αλεξάκης, *Τὰ γένη καὶ ἡ οἰκογένεια στὴν παραδοσιακὴ κοινωνία τῆς Μάνης*, Διδακτορικὴ διατριβή, Ἀθήνα 1980.

31. Μαρία Μηλίγκου-Μαρκαντώνη, «Ἡ θέση τῆς γυναίκας ὡς συζύγου καὶ κόρης στὴν ἑλληνικὴ παραδοσιακὴ οἰκογένεια μέχρι τὸ 1940. Ἀποκλίσεις καὶ παρεκτροπὲς ἀπὸ τὰ «νόμιμα»», στὸ βιβλίο Ἰω. Σ. Μαρκαντώνης – Α. Β. Ρήγας κ.ἄ., *Οἰκογένεια-Μητρότητα-Ἀναδοχή*, ἐκδόσεις Μαυρομάτη, Ἀθήνα 1991, σ. 277-308.

32. Ἀπὸ τὴν ἀξιοποίηση αὐτοῦ τοῦ ὕλικου βλ. Ἐνδεικτικῶς, Στέφ. Δ. Ἡμελλος, «Τὰ δωδεκανησιακὰ δικαιοπρακτικὰ ἔγγραφα ὡς πηγὴ τοῦ τοπικοῦ παραδοσιακοῦ ὕλικου βίου ἢ πολιτισμοῦ», *Πρακτικὰ Α΄ Συνεδρίου Καρπαθιακῆς Λαογραφίας. Κάρπαθος 26-27 Μαρτίου 1994*, ἐπιμέλεια Μηνᾶς Ἀλεξιάδης, ἐκδοσὴ Ἐπαρχεῖου Καρπάθου, Ἀθήνα 1998-2001, σ. 91-101.

Άφθονο φωτογραφικό υλικό³³ και σχεδιαγράμματα έμπεριέχονται στὰ χειρόγραφα τὰ όποια έρχονται νὰ διασαφηνίσουν άκόμη περισσότερο τή λεπτομερειακή καταγραφή και περιγραφή τοῦ άντικειμένου ποῦ έρευνάται.

Γιά πληρέστερη διευκόλυνση και διευκρίνιση έπιτάσσονται άπαραιτήτως διαφωτιστικά γλωσσάρια με άφθονη γλωσσική ύλη ποῦ άποδεικνύονται χρησιμότητα για γλωσσο³⁴-λαογραφικές μελέτες τών ιδιωμάτων, έπωνύμων, τοπωνυμίων³⁵, συνθηματικών γλωσσών κ.ά.

Σε πολλά χειρόγραφα παρατίθενται δείγματα ύφαντικής, κεντητικής, πλεκτικής και άλλης λαϊκής χειροτεχνίας, είδη φυτών, βοτάνων με θεραπευτική χρήση και μαγική σημασία, πρόσφορα για περαιτέρω έπεξεργασία και διερευνήσεις.

Τέλος τὰ χειρόγραφα άφοῦ βιβλιοδετηθοῦν και πάρουν τόν αύξοντα αριθμό τους καταγράφονται άπό έμένα στο Κτηματολόγιο και άποδελτιώνονται κατά τόν τόπο προελεύσεως, τόν νομό, τὸ εύρύτερο διαμέρισμα και κατά συλλογήα. Με τόν τρόπο αυτό γίνεται εύχρηστο στους έπιστήμονες και έρευνητές τὸ υλικό κατά γεωγραφικές περιοχές.

Γιά τήν παραπάνω όργάνωση τοῦ Αρχείου Πρωτογενούς Λαογραφικού Υλικού, μετά άπό πρόταση τής τάξεως τών Γραμματέων και τών Καλών Τεχνών και άπόφαση τής όλομέλειας, ή Ακαδημία Αθηνών στην πανηγυρική της συνεδρία τής 29^{ης} Δεκεμβρίου 1987 μοῦ άπένειμε έπαινο.

Λοιπά Αρχεία

Μαζί με τὸ καταγεγραμμένο πρωτογενές λαογραφικό υλικό προσφέρονται άπό φοιτητές στην Έδρα, για νὰ διασωθοῦν και νὰ χρησιμεύσουν ως διδακτικό έποπτικό υλικό, άντικείμενα τοῦ βίου και τής τέχνης τοῦ λαοῦ, τὸ όποιο έμπλου-

33. Μαρία Μηλίγκου-Μαρκαντώνη, «Ό λαϊκός πολιτισμός τής Καρπάθου 1969-1980 άπό πρωτογενές λαογραφικό υλικό», άνάτυπο άπό τόν τόμο *Πρακτικά Α' Συνεδρίου Καρπαθιακής Λαογραφίας, Κάρπαθος 26-27 Μαρτίου 1994*, έπιμέλεια Μηνῶς Αλεξιάδης, έκδοση Έπαρχείου Καρπάθου, Αθήνα 1998-2001, σ. 6.

34. Χρήση υλικού γίνεται και άπό γλωσσολόγους βλ. ένδεικτικῶς Δικαίος Β. Βαγιακάκος, «Αί γλωσσικαί και λαογραφικαί σπουδαί διά τήν Λακωνία», στὸν τόμο *Πρακτικά Α' Λακωνικού συνεδρίου. Σπάρτη – Γύθειο 7-11 Όκτωβρίου 1977*. Λακωνικά Σπουδαί Ε', Πρακτικά Β', έν Αθήναις 1980, σ. 271-376 (με υλικό άπό τὸ Αρχείο).

35. Μαρία Μηλίγκου-Μαρκαντώνη, «Λαογραφικά τοπωνύμια Αγίου Εϋστρατίου Λήμνου», στὸν τόμο *Πρακτικά Α' Πανελληνίου Όνοματολογικού Συνεδρίου. Τὰ τοπωνύμια τών νήσων τοῦ Αίγαίου, Αήμνος 27-29 Σεπτεμβρίου 1991*, έπιμέλεια Ι. Κ. Προμπονάς, Έλληνική Όνοματολογική Έταιρεία, Αθήνα 1994, σ. 169-183 (με βάση πρωτογενές υλικό).

τίζεται και με ἀγορές, φωτογραφίες, μαγνητοφωνημένες ταινίες με τραγούδια, ποικίλα ἔγγραφα.

Ἔτσι δημιουργοῦνται οἱ πυρῆνες καὶ ἄλλων Ἀρχείων ποὺ θὰ ἐνσωματωθοῦν ἀργότερα στὸ Σπουδαστήριον.

β' Ἀρχεῖον μικροφωτογραφιῶν (microfilms)

Αποτελεῖται ἀπὸ 13.700 μικροφωτογραφίες, ὅπου περιλαμβάνεται λαογραφικὴ ὕλη ἀπὸ τὴν Κρήτη, ἡ ὁποία φωτογραφήθηκε στὶς 23-29 Νοεμβρίου τὸ 1969 στὸ Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο Κρήτης στὰ Χανιά. Στὸ ἔργο τῆς φωτογραφήσεως τοῦ Ἀρχείου οὐσιαστικὰ συνέβαλε ἡ ἐπικουρία τῆς βοηθοῦ Ἄννας Γουήλ.

Τὸ ὕλικό τῶν μικροφωτογραφιῶν προέρχεται: α) ἀπὸ τὸ κατατεθειμένο ἐδῶ Ἀρχεῖο τοῦ Ρεθυμνίου Παύλου Βλαστοῦ· β) ἀπὸ ἑξι χειρόγραφα τοῦ 17^{ου}-19^{ου} αἰ. με ὕλη μαγικοῦ κυρίως περιεχομένου ποὺ ἀπόκειται ἐπίσης στὸ ἐν λόγῳ Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο· γ) ἀπὸ φωτογράφιση στὴν Ἀθήνα χειρογράφου με ἱατροσόφια, ποὺ προέρχεται ὁμοίως ἀπὸ τὴν Κρήτη (Ἀρχάνες Ἡρακλείου). Τὸ χειρόγραφο παραχωρήθηκε πρὸς φωτογράφιση ἀπὸ τὴ διδασκάλισσα στὶς Ἄνω Ἀρχάνες, Εἰρήνη Οὐσταγιαννάκη-Ταχατάκη.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

γ' Ἀρχεῖον Μουσικῆς ὕλης

ΑΘΗΝΩΝ

Γιὰ διδακτικοὺς καὶ ἐπιστημονικοὺς σκοποὺς ἐγίναν ἀπὸ τοὺς συλλογεῖς-φοιτητὲς καὶ ἡχογραφήσεις δημοτικῶν τραγουδιῶν σὲ ταινίες μαγνητοφώνου.

Ἡ ἐν γένει μέχρι σήμερα ταξινόμηση τοῦ ἀρχαικοῦ ὕλικου βάσει τῶν παραδεδομένων μεθόδων τῶν βιβλίων εἰσαγωγῆς τοῦ ὕλικου καὶ τῶν ἀποδελτιώσεων, με ἰδιαίτερη κατάταξη γιὰ τὰ κείμενα καὶ τὸ μουσικὸ μέρος, εἶναι δυσλειτουργικὴ. Ἐπιτακτικὴ πλέον καθίσταται ἡ ἀνάγκη δημιουργίας ἐνὸς σύγχρονου Ἀρχείου Μουσικῆς, τὸ ὁποῖο νὰ προκύπτει μὲν ἀπὸ τὴν ὑπάρχουσα δομὴ, ἀλλὰ προσαρμοσμένη στὶς ἀνάγκες καὶ τὶς δυνατότητες τῆς σύγχρονης τεχνολογίας καὶ ἐπικοινωνίας.

Πρὸς τὸ παρὸν ἡ συλλογὴ ἐμπλουτίζεται ἐκτὸς ἀπὸ τὶς συμβατικὲς κασέτες μαγνητοφώνου καὶ με νέας τεχνολογίας πολυμέσα, ὅπως CD, DVD, VIDEO, ὅπου μαζὶ με τὴν εἰκόνα ἐπιτυγχάνεται ἀκριβέστερη καὶ εὐκρινέστερη ἡ ἀποτύπωση τῆς φωνῆς, τῆς ἐκφορᾶς τοῦ ἰδιωματικοῦ λόγου καὶ τοῦ τραγουδιοῦ με τὶς ποικίλες ἐκφάνσεις τοῦ ἤχου. Ἔτσι δημιουργεῖται ἓνα Ἀρχεῖον ἤχου.

δ' Ἀρχεῖον Ἐγγράφων³⁶

Γιὰ τὴν πληρέστερη μελέτη τοῦ ἐθνικοῦ δικαίου καὶ ἄλλων ἐκδηλώσεων τοῦ βίου τοῦ λαοῦ καταρτίζεται καὶ συλλογὴ ἐγγράφων, πολλὰ ἀπὸ τὰ ὅποια εὐρίσκονται ἐνσωματωμένα στὶς συλλογές τοῦ πρωτογενοῦς λαογραφικοῦ ὕλικου καλύπτοντας τὶς ἀνάγκες ποὺ ἀφοροῦν στὸ ἐθνικὸ δίκαιο τοῦ λαοῦ μὲ τὶς κατὰ τόπους ἰδιαιτερότητες, στὸ ὁποῖο στηρίχθηκε καὶ ἡ ἐπίσημη ἐξελιγμένη νομοθεσία τῶν κρατῶν.

Τὰ ἔγγραφα εἶναι κυρίως: α) *Προικοσύμφωνα*, ὅπου μπορεῖ κανεὶς νὰ μελετήσῃ ὅσα ἀφοροῦν στὴν προῖκα, ὅσες ἠθικὲς καὶ οἰκονομικὲς ὑποχρεώσεις σχετίζονται μὲ τὸ οἰκογενειακὸ δίκαιο, τὶς θέσεις καὶ τοὺς ἐναλλασσόμενους ρόλους τῶν μελῶν τῆς οἰκογένειας· β) *Διαθῆκες-ἔγγραφα*: κληρονομίες, διανομὴ τῆς πατρικῆς καὶ μητρικῆς περιουσίας, ἀποκληρώσεις, ἐπιτροπίες ὀρφανῶν, υἱοθεσίες κ.λπ. μὲ ὅλες τὶς συμφωνίες, τοὺς ἐθνικοὺς τρόπους καὶ τὰ οἰκονομικὰ ἐπακόλουθα· γ) *Πωλητήρια, μισθωτήρια, δανειοδοτικὰ καὶ ἐνυπόθηκα δάνεια, ἔγγυητικὰ* κ.ἄ.

ε' Φωτογραφικὸν Ἀρχεῖον

Γιὰ σαφέστερη κατανόηση τῆς πρωτογενοῦς ὕλης ποὺ συλλέγεται, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐποπτικότερης τοῦ μαθήματος τῆς λαογραφίας καταρτίζεται ἓνα πλούσιο Ἀρχεῖο φωτογραφιῶν καὶ φωτεινῶν διαφανειῶν. Οἱ περισσότερες φωτογραφίες περιέχονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον στὶς χειρόγραφες συλλογές τῶν φοιτητῶν ἀπὸ τὶς ἐπιτόπιες ἔρευνες. Κρίνεται πλέον ἀπαραίτητὴ ἡ ἠλεκτρονικὴ ἀρχειοθέτησή τους καὶ ἡ δημιουργία εἰδικοῦ ὁργανωμένου ἀρχείου μὲ φωτοθῆκες.

Μιὰ ἐνδεχόμενη μεταφορὰ τῆς τεχνολογίας τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας ἀπὸ τὴ διευθύντριά του Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη θὰ ἦταν μία ἰδανικὴ λύση, προκειμένου νὰ ἐξοικονομηθεῖ χρόνος καὶ χρήμα γιὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς ὁργάνωση τῶν Ἀρχείων τοῦ Σπουδαστηρίου Λαογραφίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Ὅνόμεθα!

στ' Μουσειακὴ Συλλογὴ

Γιὰ τὴ συμπλήρωση τῆς μελέτης τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ παράλληλα μὲ τὴν καταγραφή, φωτογράφιση καὶ ἠχογράφιση τῶν ἐκδηλώσεών του, ὁ Σπυριδάκης ἐνδιαφέρθηκε καὶ γιὰ τὴ συγκέντρωση λαογραφικῶν ἀντικειμένων (τοῦ βίου

36. Πλήρης σχετικὴ βιβλιογραφία στὸ Δημ. Σ. Λουκάτος, *Εἰσαγωγή στὴν ἑλληνικὴ λαογραφία*, Μορφωτικὸ Ἰδρυμα Ἑθνικῆς Τραπεζῆς, Ἀθῆνα 1977, σ. 193-194.

καὶ τῆς τέχνης τοῦ λαοῦ) μὲ σκοπὸν, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν καθαυτὴ ἐπιστημονικὴ τους σημασία, νὰ χρησιμεύσουν στὸ μέλλον καὶ γιὰ διδακτικούς σκοπούς. Ἡ συλλογὴ ἐμπλουτίζεται μὲ δωρεὰς ἀντικειμένων ἀπὸ φοιτητὲς καὶ ἀγορές.

Ἐξ ἀρχῆς ὁ Σπυριδάκης μοῦ ἀνέθεσε τὴν εὐθύνη τῆς δημιουργίας τῆς Συλλογῆς. Αὐποτελεῖται ἀπὸ ἀντικείμενα ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὸν φυσικὸ βίον τοῦ λαοῦ καὶ τὴ λαϊκὴ τέχνη (ἔνδυμα, ὑφαντικὴ, κεντητικὴ, πλεκτικὴ, ξυλοτεχνία, μεταλλοτεχνία (καὶ κοσμήματα), κεραμεικὴ, γεωργία, κτηνοτροφία, κυνήγι κ.ἄ.), τὴν κοινωνικὴ ζωὴ (γέννηση, γάμος, θάνατος), τὸν πνευματικὸ βίον (σφραγίδες ψωμοῦ, λατρευτικοὶ ἄρτοι, ἀντιβασκάνια ἀντικείμενα, μαγικὰ καὶ θεραπευτικὰ βότανα κ.ἄ.).

Βάσει τοῦ Ἰδρυτικοῦ Νόμου τοῦ Σπουδαστηρίου Λαογραφίας ἡ συλλογὴ ἀντικειμένων προσαρτᾶται σὲ αὐτὸ μὲ τὴν ἐπωνυμία: «Σπουδαστήριον Λαογραφίας μετὰ προσηρτημένης λαογραφικῆς συλλογῆς» (14 Ἀπριλίου 1972).

Σπουδαστήριον Λαογραφίας μετὰ προσηρτημένης Λαογραφικῆς Συλλογῆς

Μετὰ ἀπὸ ὑπεράνθρωπες καὶ ἄοκνες προσπάθειες τοῦ καθηγητοῦ Γεωργίου Σπυριδάκη, γιὰ νὰ ὑπερπηδηθοῦν τὰ πάσης φύσεως νομοκανονικὰ –ἐντὸς καὶ ἐκτὸς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς– ἐμπόδια, στὴν 14 Ἀπριλίου τοῦ 1972 ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Ἑδρας μὲ τὰ προαναφερόμενα Ἀρχεῖα, ἡ ὁποία λειτουργοῦσε *de facto* ὡς Σπουδαστήριον, ἀποκτᾶ καὶ *de jure* τὴ νομικὴ του κατοχύρωση ὡς Σπουδαστήριον Λαογραφίας μετὰ προσηρτημένης Λαογραφικῆς Συλλογῆς. Πρῶτος διευθυντὴς του εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἱδρυτὴς του ὁ Γεώργιος Κ. Σπυριδάκης.

14 Ἀπριλίου 1972! Τὸ οὐτοπικὸ ὄνειρό γίνεται πραγματικότητα. Αὐποκτᾶ σάρκα καὶ ὀστά. Ἐπικυρώνει τὴν πίστη ἐνὸς ἀνθρώπου στὴν ἀξία αὐτῶν γιὰ τὰ ὁποῖα ἀγωνίζεται. Δικαιώνει τὶς συνεχεῖς ἐπίπονες καὶ πολύμοχθες προσπάθειες 7 ἐτῶν τοῦ Γεωργίου Σπυριδάκη. Πρόκειται γιὰ μία ἡμέρα σημαντικὴ τόσο γιὰ τὸν Σπυριδάκη ὅσο γιὰ τὴν Ἄννα Γουήλ καὶ ἐμένα (ἐξυπακούεται ὅτι καὶ οἱ τρεῖς λειτουργοῦμε ὡς οἰκογένεια), ποὺ συμπαρασταθήκαμε μὲ ὅλες τὶς δυνάμεις μας καὶ τὶς ἀτελείωτες ὥρες ἐργασίας, ἐκτὸς ὥραριου, γιὰ νὰ ὀργανώνεται καὶ νὰ προβάλλεται τὸ ἔργο τῆς Βιβλιοθήκης-Σπουδαστηρίου. Εἶναι ἡ ὥρα τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς δικῆς μας συμμετοχικῆς βιώσεως στὰ γεγονότα ποὺ προηγήθηκαν. Ὁ Σπυριδάκης εἶναι ὑπερήφανος, συναισθηματικὰ πολὺ φορτισμένος κι ἐμεῖς συγκινημένες. Πάντα μεγαλόκαρδος μοῦ δίνει τὴ «σφραγίδα» τοῦ Σπουδαστηρίου, ὡς παλαιότερα βοηθός, γιὰ νὰ σφραγίσω τὸ πρῶτο ἔγγραφο, παρὰ τὴν ἐπίμονη ἄρνησή μου, γιατί ἦταν μία ἐνέργεια ποὺ δικαιοῦταν ὁ ἴδιος. Τὴν ιδιάζουσα αὐτὴ συναισθηματικὴ στιγμή τὰ λόγια ἀδυνατοῦν νὰ τὴν περιγράψουν. Νοιώθουμε σὰν νὰ φωτίσθηκε ὁ χῶρος καὶ συγχρόνως μία ἀνακούφιση διότι πλέον εἴμαστε σύννομοι.

Τὸ Σπουδαστήριό μας καὶ μετὰ τὴ «βούλα» ἀποκτᾷ νομικὴ ὄντοτητα καὶ ἐγκυρότητα. Αναγνωρίζεται ἐπὶσημῶς καὶ πρὸ παντὸς ἀποκτᾷ τὴν ταυτότητά του: «Σπουδαστήριον Λαογραφίας μετὰ προσηρητένης Λαογραφικῆς Συλλογῆς»³⁷. Τὸ λέμε καὶ τὸ ξαναλέμε γιὰ νὰ τὸ ἀκοῦμε καὶ νὰ τὸ συνειδητοποιοῦμε. Ἐπακολουθεῖ πλούσιο συμπόσιο, ὅπου οἱ τρεῖς μας ἐορτάζουμε τὸ μεγάλο ἐπίτευγμα.

Τὸ 1987 ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ μεταφέρεται στὶς νέες κτιριακές τῆς ἐγκαταστάσεις στὴν Πανεπιστημιούπολη Ζωγράφου καὶ μαζί τὸ Σπουδαστήριον Λαογραφίας μετὰ τὰ ποικίλα σὲ αὐτὸ ἐνσωματωμένα Ἀρχεῖα.

Τὸ Σπουδαστήριον ἀποκτᾷ δυὸ ἄνετους χώρους. Ὁ ἓνας στεγάζει τὴ Βιβλιοθήκη καὶ τὸ Σπουδαστήριον καὶ ὁ ἄλλος τὸ «Ἀρχεῖον Χειρογράφων Συλλογῶν Πρωτογενοῦς Λαογραφικῆς Ὑλῆς». Ἐπίσης χρησιμοποιεῖται ὡς χώρος γιὰ τὴ λειτουργία τῶν φροντιστηριακῶν ἀσκήσεων τῶν φοιτητῶν κατὰ ομάδες γιὰ τὴν ἐκπόνηση τῶν λαογραφικῶν συλλογῶν καὶ γιὰ τὰ μαθήματα τῶν μεταπτυχιακῶν φοιτητῶν.

Μετὰ ἀπὸ ἐπίπονες προσπάθειές μου καὶ μετὰ τὴ μεσολάβηση τοῦ Παναγιώτου Κοντοῦ, ὁ τότε Κοσμήτωρ Ἰωάννης Παρασκευάπουλός μᾶς παραχωρεῖ ἓνα χώρο ὡς προέκταση τοῦ Ἀρχείου Πρωτογενοῦς Ὑλικοῦ, χωρισμένο σὲ τρία μέρη: Στὸ ἓνα φυλάσσονται διάφορα μηχανήματα, στὸ δευτέρου λειτουργεῖ ἓνα γραφειακὸ μετὰ βιβλιοθήκες ὅπου τοποθετοῦνται, ἀφοῦ ἀρχειοθετηθοῦν, οἱ ἐργασίες τῶν μεταπτυχιακῶν καὶ ὁ τρίτος ὡς ἀποθηκευτικὸς.

Γιὰ νὰ μπορέσει νὰ λειτουργήσει τὸ Σπουδαστήριον στὴ νέα, ἀκόμη «γιαπὶ», ἐγκατάστασή του, πρέπει νὰ γίνουν κάποιες τεχνουργικὲς ἐπεμβάσεις, νὰ βαφοῦν ἐκ νέου κάποιοι τοῖχοι κ.λπ., ποὺ γιὰ τὴν ταχύτατη ἐκτέλεσή τους σημαντικὴ εἶναι ἡ βοήθεια τοῦ Παναγιώτου Κοντοῦ ὡς ἐπόπτον κτιρίου. Ἐν συνεχείᾳ ὁ χώρος καθαρίζεται ἐκ τῶν ἐνόντων, μεταφέρονται ἀπὸ τὸν ἔκτο ὄροφο οἱ βιβλιοθήκες, γίνεται ἡ χωροταξικὴ ὁργάνωση τῆς Βιβλιοθήκης καὶ τοῦ Ἀρχείου, πλένονται, ξεσκονίζονται καὶ ἀνοίγονται οἱ ἑκατοντάδες κοῦτες μετὰ τὰ βιβλία, τὰ ὅποια ταξινομοῦνται καὶ τοποθετοῦνται στὶς βιβλιοθήκες, τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μετὰ τὰ χειρόγραφα πρωτογενοῦς λαογραφικοῦ ὕλικου, ποὺ παίρνουν τὴ θέση τους στὸν οἰκεῖο χώρο τους. Καθαρίζονται ἢ πλένονται καὶ ἀερίζονται τὰ ἀντικείμενα τῆς μουσειακῆς συλλογῆς καὶ ἄλλα τοποθετοῦνται στὶς προθῆκες καὶ ἄλλα στὶς ντουλάπες, κυρίως ρουχισμός, ἀφοῦ συντηρηθεῖ κατάλληλα.

Μέσα σὲ σύντομο, ἀπρόσμενο σχεδόν, χρονικὸ διάστημα, χάρις στὴν πολὺμοχθη προσωπικὴ καὶ χειρωνακτικὴ ἐργασία (εἶναι ἡ μοῖρα τῆς Λαογραφίας: τὰ

37. Ἀπὸ τὸ 1982 κέξ. μετὰ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ Νόμου Πλαisiou ἢ Λαογραφία συναποτελεῖ μετὰ τὴ Βυζαντινὴ Φιλολογία ἐνιαῖο τομέα, τὸν Τομέα Βυζαντινῆς Φιλολογίας καὶ Λαογραφίας, στὸν ὁποῖο ἐντάσσεται καὶ τὸ Σπουδαστήριον Λαογραφίας μετὰ τῆς προσηρητένης Λαογραφικῆς Συλλογῆς.

πάντα γίνονται ἐκ τῶν ἐνόντων καὶ μὲ θυσία) τοῦ τότε Διευθυντοῦ τοῦ Σπουδαστηρίου Στεφάνου Ἡμέλλου, τῆς βοηθοῦ Μαρίας Σημιαϊάκη-Παγκάλου, ἀπὸ τὸ 1975, τῆς βιβλιοθηκονόμου, ἀπὸ τὸ 1984, Ζηνοβίας Σούλη καὶ ἐμοῦ, βρίσκεται καὶ πάλι στὴ διάθεση τῶν ἀναγνωστῶν του – φοιτητῶν καὶ ἐρευνητῶν.

Θὰ ἦταν παράλειψη νὰ μὴν ἀναφέρω ἐπίσης τὴν καθοριστικὴ ἐθελοντικὴ προσφορὰ τῆς Εἰρήνης Ἀμπελάκια³⁸ καὶ τῆς Χρυσούλας Μακρῆ³⁹ κατὰ τὴ μεταφορὰ καὶ ἐγκατάσταση τοῦ Σπουδαστηρίου στὴν Πανεπιστημιούπολη Ζωγράφου, ἀλλὰ καὶ τὴν πρὶν καὶ μετὰ. Σημαντικὴ εἶναι καὶ ἡ συμβολὴ τοῦ διδάκτορα τῆς Λαογραφίας Γεωργίου Θανοπούλου μὲ θέμα: «Το τραγούδι τοῦ Ἀρμούρη. Χειρόγραφη καὶ προφορικὴ Παράδοση», 1988. Ἡ διατριβὴ ἐγκρίθηκε ἀπὸ τὸν Τομέα Βυζαντινῆς Φιλολογίας καὶ Λαογραφίας μὲ βαθμὸ «Ἄριστα». Ὁ Γεώργιος Θανόπουλος ἀπὸ τὸ 1995-1998 ἀποσπάστηκε ἀπὸ τὴ Μέση Ἐκπαίδευση καὶ πρόσφερε πολὺτιμες, ἐπιστημονικὲς, διδακτικὲς καὶ ἄλλες ὑπηρεσίες στὸν Τομέα Βυζαντινῆς Φιλολογίας καὶ Λαογραφίας καθὼς καὶ στὸ Σπουδαστήριον. Πολύτιμη καὶ οὐσιαστικὴ ἦταν ἡ βοήθειά του στὶς ἐπιτηρήσεις κατὰ τὶς ἐξετάσεις τῶν ἐκατοντάδων φοιτητῶν κ.ἄ. Μὲ ἀπόφαση τοῦ Τομέα κατὰ τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἔτη 1996-1997 καὶ 1997-1998 δίδαξε «Δημοτικὸ τραγούδι» στοὺς μεταπτυχιακοὺς φοιτητὲς τῆς Λαογραφίας καὶ παρακολούθησε τὴ συγγραφὴ τῶν ἐρευνητικῶν εργασιῶν τους.

38. Ἡ Εἰρήνη Ἀμπελάκια ἀπὸ τὸν Μάρτιο τοῦ 1982 ὅταν καθαροέγραφε ὑπὸ τὴν ἐποπτεία μου στὸ Σπουδαστήριον Λαογραφίας τὴν ἀρίστη συλλογὴ της ἀπὸ τὴ Σκόπελο (βραβεύτηκε ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία), μὲ σπάνιο ἥθος καὶ ἀφοσίωση βοήθησε δεκατρία χρόνια (1982-1995) ἀνελλιπῶς καὶ καθημερινῶς στὴν ὁμαλὴ λειτουργία τοῦ Σπουδαστηρίου, μὲ τὴν ἔγκριση καὶ τὴν ἀπόλυτὴ ἐμπιστοσύνη στὸ πρόσωπό της τοῦ Διευθυντοῦ Στέφ. Δ. Ἡμέλλου καὶ ἡμῶν τῶν ὑπολοίπων. Ἔλαβε μέρος σὲ ὅλες τὶς ἐπιτηρήσεις κατὰ τὶς ἐξετάσεις (ἐλλείπει ἐπιτηρητῶν), ἀνὰ τρία τρίωρα κάθε φορὰ. Ἐξετέλεσε ποικίλλες ἄλλες ἐσωτερικὲς καὶ ἐξωτερικὲς ἐργασίες τοῦ Σπουδαστηρίου, βοήθησε τὸν Διευθυντὴ σὲ διορθώσεις δοκιμῶν κ.ἄ., ἐνῶ παράλληλα ἐκπονοῦσε τὴ διδακτορικὴ της διατριβὴ μὲ θέμα: «Ἡ ἐστία καὶ ἡ πυρά της στὶς λαϊκὲς ἀντιλήψεις καὶ ἐκδηλώσεις», Αθήνα 1990, ἡ ὁποία στηρίχθηκε κατ' ἐξοχὴν στὸ πρωτογενὲς λαογραφικὸ ὕλικο τοῦ Σπουδαστηρίου καὶ τοῦ Κέντρου Ἑρεύνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας καὶ ἔλαβε τὸν βαθμὸ «ἄριστα».

39. Ἀνάλογη περίπτωσις εἶναι καὶ ἡ Χρυσούλα Μακρῆ (1985-2000), μὲ μιὰ διακοπὴ 1985-1986 ὅταν ὑπηρετήσε ὡς καθηγήτρια σὲ Γυμνάσιο. Ἀπὸ τὸ 1983 ἡ Χρυσούλα Μακρῆ ἐκπονώντας τὴ λαογραφικὴ συλλογὴ της ἀπὸ τὴν Τιθορέα Φθιώτιδος (βραβεύτηκε ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία) ὑπὸ τὶς ὁδηγίες καὶ ἐποπτεία μου ἦρθε σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸν χῶρο τὸν ὁποῖο ὑπηρετήσε ἀπὸ τὸ 1983 ἕως τὸ 1985 πάντα ἀνιδιοτελῶς καὶ μὲ ὑπευθυνότητα. Ἀπὸ τὸ 1986-1989 ὡς Ε.Μ.Υ. ἐπ' ἀμοιβὴ καὶ ἀπὸ τὸ 1990-2000 μὲ ἐκπαιδευτικὴ ἄδεια, μετ' ἀποδοχῶν καὶ ἄνευ ἢ μὲ ἀποσπάσεις, ἐκπονώντας παράλληλα τὴ διατριβὴ της μὲ θέμα: «Ἠχοκρότοι-θόρυβοι στὸν κύκλο τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Μέσα ἀποτροπῆς – σύμβολα ἐπικοινωνίας», Αθήνα 2000 (βαθμὸς Ἄριστα). Μετὰ τὸ 2000 διορίσθηκε στὴ Μέση Ἐκπαίδευση.

Σήμερα ο χώρος του Σπουδαστηρίου, άνετος, φιλικός, φροντισμένος και όμορφα διακοσμημένος με αγάπη και μεράκι με λαογραφικά αντικείμενα από τις βιβλιοθηκονόμους Ζηνοβία Σούλη-Carano και Ζωή Ζούπα-Μπόκα, έχει καταστεί ένα σύγχρονο Κέντρο μελέτης και έρευνας της Λαογραφίας με ειδική βιβλιοθήκη που αριθμεί 14.765 τίτλους βιβλίων (Νοέμβριος 2004) και είναι οργανωμένη πλέον βάσει των σύγχρονων ηλεκτρονικών βιβλιοθηκονομικών προδιαγραφών.

Την ευθύνη για την όμαλή και εύρυθμη λειτουργία του Σπουδαστηρίου, την οργάνωση του χώρου και τις αναγκαίες ανακατατάξεις του έχουν οι φιλότιμες, εργατικές, ευγενέστατες, πάντα πρόθυμες και εξυπηρετικές βιβλιοθηκονόμοι, οι οποίες παρά την πίεση της εργασίας και του χρόνου (μετά δυσκολίας και υπεράνθρωπες προσπάθειες έπαρκούν) προσφέρουν τις πολύτιμες υπηρεσίες τους και πάντα υπό τη διακριτική έποπτεία των εκάστοτε Διευθυντών⁴⁰.

Από το 1995, μετά από συνεννόηση με τον τότε Διευθυντή Στέφανο Ήμελλο αρχισα μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα στον χώρο του Σπουδαστηρίου με σκοπό την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση μαθητών, κυρίως Δημοτικού και Γυμνασίου, στην παράδοση, τη σημασία της Λαογραφίας, τη μύησή τους στην έθιμολειτουργία ποικίλων έορτών και αρχαιονικών περιόδων καθώς και τη γνώριμά με τη λαϊκή τέχνη.

Ο χώρος δέ του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας μετά της Προσηρημένης Μουσικακής Συλλογής, τó Αρχείον Χειρογράφων Πρωτογενούς Λαογραφικής Ύλης, διακοσμημένος με λαογραφικά αντικείμενα, χαρούμενος και προσιτός, ή εξειδικευμένη Βιβλιοθήκη με τη συμβατή και ηλεκτρονική λειτουργία της προκαλεί δέος και εξάπτει την περιέργεια και τη φαντασία ιδιαίτερα των μικρών μαθητών.

Η ενημέρωση γίνεται μετά από συνεννόηση με τὰ σχολεία και τούς υπεύθυνους εκπαιδευτικούς κατά τις διαβατήριες χρονικές περιόδους που συντελούνται τὰ περισσότερα λαογραφικά φαινόμενα, όπως πρωτομηνιές (ιδιαίτερα 1^η Μαρτίου, 1^η Μαΐου, 1^η Σεπτεμβρίου, με πολύ πλούσια και πολυποίκιλη έθιμολογία), Χριστούγεννα, Πάσχα κ.ά.

40. Με την καθιέρωση των μεταπτυχιακών σπουδών οι έπιτηρήσεις των εξετάσεων γίνονται πλέον από τούς μεταπτυχιακούς φοιτητές, πολλοί από τούς οποίους προσφέρουν έπιπλέον και διάφορες εργασίες στο Σπουδαστήριο, όπως ειδολογική κατάταξη δελτίων, ανακατάταξη, μεταφορά και επανατοποθέτηση βιβλίων σε νέες βιβλιοθήκες υπό την έποπτεία των βιβλιοθηκονόμων, έπιτήρηση της Βιβλιοθήκης κατά την ώρα της λειτουργίας της, ποικίλες έξωτερικές εργασίες, έλλείψει κλητήρων, τοποθέτηση εκατοντάδων γραπτών με την αριθμητική σειρά του φοιτητικού μητρώου κ.ά. Μνημονεύω ιδιαίτερα την προσφορά των μεταπτυχιακών Παναγιώτου Βελτανισιάν, Μαρίας Μπομποτά, Στυλιανής Κοντογιάννη, Κώστα Τσάκου, Γεωργίου Προδρομίδη, Αναστασίας Βαδέκη, Πέτρου Φραντζέσκου και Παναγιώτου Χωρίκη.

Ὁ σκοπὸς τῆς λειτουργίας τοῦ Σπουδαστηρίου ὡς κέντρου ἀσκήσεως καὶ ἔρευνας, καλλιέργειας, μελέτης καὶ ἀναπτύξεως τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς δραστηριότητος, πέραν ἀπὸ τὴν ἐκπαιδευτικὴ-παιδαγωγικὴ του λειτουργία, εἶχε τεθεῖ ἤδη ἀπὸ τὸν ἰδρυτὴ τοῦ Γεώργιου Σπυριδάκη.

Ἰδιαίτερη ἐπίσης σημασία ἀποδίδω στὴν ἐνημέρωση τῶν μαθητῶν γιὰ τὴ δυνατότητα συλλογῆς καὶ διασώσεως πρωτογενοῦς λαογραφικοῦ ὕλικου ἀπὸ τὴν οἰκογένειά τους, γεγονὸς ποὺ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴ δημοσίευση ποικίλων ἀξιολόγων λαογραφικῶν πληροφοριῶν στὰ περιοδικὰ τοῦ σχολείου τους ἢ σὲ εἰδικὰ τομῖδια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα, τὰ ἄριστα ὑποβάλλονται καὶ βραβεύονται ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία, ἀποτέλεσμα ἐπίσης τῆς πολύτιμης συνεργασίας μὲ τὴ διευθύντρια τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης Ἑλληνικῆς Λαογραφίας Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, ἡ ὁποία ἐνισχύει καὶ αὐτὴ μου τὴν προσπάθεια, δίνοντας περαιτέρω κίνητρα στοὺς μαθητές.

Ἰδιαίτερη ἐντύπωση προκαλεῖ στοὺς μαθητὲς κατὰ τὴν ἐνημέρωσή τους ἀπὸ τὶς βιβλιοθηκονόμους Ζωὴ Ζούπα-Μπόκα καὶ Ζήνοβια Σούλη-Carano ὁ τρόπος λειτουργίας τοῦ Σπουδαστηρίου τόσο μὲ τὸν συμβατὸ τρόπο καὶ τὰ δελτία ὅσο καὶ τὰ ἠλεκτρονικὰ μέσα. Ἐκπλήσσονται μὲ τὴ διαχρονικὴ ἱστορία τοῦ βιβλίου, καθὼς καὶ μὲ τὸν σύγχρονο τρόπο, ἀπὸ τὴν ἐκτύπωση του μέχρι τὴν τοποθέτησή του, ἀναλογιστὸς μὲ τὴν εἰδολογικὴ του κατάταξη στὸ ράφι, ὅπως π.χ. ὅσα βιβλία σχετίζονται μὲ τὰ παραμῦθια, τὰ αἰνίγματα, τοὺς γλωσσοδέτες κ.ἄ. τὰ ὁποῖα καὶ ξεφυλλίζουν. Στοὺς μικροὺς μαθητὲς διαβάζονται δυό-τρία παραμῦθια καὶ διασκεδάζουν ἀπαγγέλλοντας γλωσσοδέτες ἢ λύνοντας αἰνίγματα.

Γιὰ τὴ μουσειακὴ συλλογὴ καὶ τὰ ποικίλα ἀντικείμενά της οἱ μαθητὲς ἐνημερώνονται ἀπὸ τὴν ἐπίκουρη καθηγήτρια Ἄννα Γουήλ-Μπαδιερίτση γιὰ τὴ χρῆση τους, τοὺς εἰδικοὺς συμβολισμοὺς της κ.ἄ. Πιάνουν τὰ ἀντικείμενα, τὰ ἐπεξεργάζονται, φοροῦν τὰ κοσμήματα καὶ μέρη ἀπὸ τὶς φορεσιές, ἀστετεύονται μεταξὺ τους μὲ τὴν ἐμφάνισή τους. Στὸ τέλος ἡ Ἄννα Γουήλ τοὺς δίδει τὰ διάφορα βιβλία λαϊκῆς τέχνης ποὺ ξεφυλλίζουν μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον κάνοντας διάφορα σχόλια.

Πολλὲς φορὲς ἡ λαογραφικὴ ἐνημέρωση πλαισιώνεται ἀπὸ τὴν πάντα πρόθυμη προσφορὰ τοῦ Γεωργίου Αἰκατερινίδη τέως Διευθυντῆ Ἑρευνῶν καὶ συντάκτη τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης Λαογραφίας, μὲ τὴν προβολὴ σχετικῶν μὲ τὸ θέμα κινηματογραφικῶν ταινιῶν καὶ τῶν ἐκατοντάδων διαφανειῶν ἀπὸ τὴν πλούσια συλλογὴ του σὲ διάφορες ἐθιμικὲς περιόδους, ὅπως π.χ. α) γιὰ τὰ ἀποκριάτικα καὶ ἑαρινὰ ἔθιμα β) γιὰ τὶς γεωργικὲς καὶ ποιμενικὲς ἐργασίες καὶ τοὺς προστάτες Ἁγίους τους γ) γιὰ τοὺς λατρευτικοὺς ἄρτους (πρόσφορα-άρτοκλασίες κ.λπ.), τοὺς ἐορταστικοὺς (χριστόψωμο, βασιλόπιτα, φωτίτσα, αβγοκουλούρα), τὰ κενημένα ψωμιά τοῦ γάμου, τῆς γεννήσεως καὶ τῆς βαπτίσεως κ.ἄ., τὸν τρόπο πα-

ρασκειῆς τοῦ ψωμοῦ μὲ ὅλα τὰ σχετικὰ ἔθιμα κ.ἄ. Οἱ μαθητές εντυπωσιάζονται ἀπὸ τὶς τόσο ἄγνωστες σὲ αὐτοὺς μορφές καὶ τρόπους ζωῆς τοῦ παρελθόντος ποὺ μὲ τὴ γνωστή του γλαφυρότητα καὶ τὴ βαθειὰ γνώση τῆς ἐπιστήμης τῆς Λαογραφίας καὶ τῆς πλούσιας ἐθιμολογίας τῆς ἐκθέτει ὁ Γ. Αἰκατερινίδης, τὸν ὁποῖο θερμότατα εὐχαριστῶ.

Ἐπιστημονικό-διδασκτικό ἔργο

Παράλληλα μὲ τὰ ὀργανωτικά του καθήκοντα στὸ Πανεπιστήμιο καὶ τὸ Κέντρο Ἑρευνῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ὁ Γεώργιος Σπυριδάκης ἔχει νὰ ἐπιτελέσει τὸ ἐπιστημονικὸ καὶ τὸ διδασκτικὸ του ἔργο.

Στὸν τομέα αὐτὸ κινεῖται ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὅτι ὁ λαογράφος ἐξετάζει καὶ διδάσκει τὸν νεώτερο λαϊκὸ παραδοσιακὸ πολιτισμὸ στὴ φυσικὴ, κοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ του μορφή, πέρα ἀπὸ τὴν κοινὴ ἀντίληψη τῶν φαινομένων καὶ ἀντιμετωπίζει τὰ θέματα ποὺ τὸν ἀπασχολοῦν μὲ «φιλόσοφον πνεῦμα».

Ὁ Σπυριδάκης πιστεῦε βαθειὰ ὅτι ὁ νεώτερος λαϊκὸς πολιτισμὸς ἀποτελεῖ τὸν οὐσιώδη παράγοντα, ποὺ πρέπει νὰ ἰδεῖ ὁ λαογράφος μὲ μία εὐρύτερη ἀνθρωπιστικὴ καὶ ἐθνικὴ θεώρηση. Συγχρόνως πιστεῦε ὅτι ἀποτελεῖ τὸν στυλοβάτη στὸν ὁποῖο πρέπει νὰ στηριχθεῖ τὸ ἀρχαιοελληνικὸ, τὸ βυζαντινὸ καὶ τὸ νεώτερο μορφωτικὸ ἀγαθὸ, ὥστε νὰ καταστεῖ περισσότερο συγκεκριμένο τὸ πολιτιστικὸ μήνυμα τοῦ λαογραφικοῦ φαινομένου.

Ἀκόμη, πρέπει νὰ ἐπισημάνω ὅτι οἱ πανεπιστημιακὲς παραδόσεις τοῦ Σπυριδάκη ποὺ ἐκτυπώθηκαν offset (δὲν πρόφθασε νὰ τὶς ἐπεξεργασθεῖ στὴν τελικὴ τους μορφή καὶ νὰ τὶς δημοσιεύσει) σὲ τέσσερα τεύχη: α) Εἰσαγωγή – φυσικὸς βίος· β) Κοινωνικὴ ὀργάνωση καὶ ζωὴ καὶ πνευματικὸς βίος· γ) Κοινωνικὸς βίος· δ) Δημοτικὴ ποίηση, ἀποτελοῦν καὶ σήμερα ἀκόμη βασικὰ ἐγχειρίδια γιὰ τὴ διδασκαλίαν τῆς Λαογραφίας ἐπικουρούμενα βεβαίως ἀπὸ τὰ νεώτερα ἔργα τῶν Λαογράφων Καθηγητῶν καὶ τῆς σύγχρονης σχετικῆς διεθνοῦς βιβλιογραφίας καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν ρευμάτων τῆς ἐπιστήμης τῆς Λαογραφίας.

Ὁ ἄνθρωπος – ὁ προϋστάμενος

Ὁ ἄνθρωπος Γεώργιος Κ. Σπυριδάκης ξεχώριζε γιὰ τὸ ἐντελὸς προσωπικὸ, ἀπέριττο, ἥπιο, καλοκάγαθο καὶ ταπεινὸ ὕφος, ἔχοντας ὡς χαρακτηριστικὸ του λογότυπο: «φαίνου ὅτι εἶσαι καὶ ὀλίγον παρακάτω», ποὺ υἱοθέτησε καὶ στὴν πράξη. Τὴν ἰώβειο ὑπομονή του, τὸν πειθαρχημένο, συγκρατημένο, ἀλλὰ καὶ συγκροτημένο χαρακτήρα του.

Ὁ Σπυριδάκης κατόρθωνε νὰ συνδυάζει τὴν ὑπηρεσιακὴ ἀπόσταση καὶ τὴν

αύστηρότητα τοῦ διοικητικοῦ προΐσταμένου μετὰ τὴ διαπροσωπικὴ προσέγγιση. Τὸ τυπικὸ ὕφος τῆς κοινωνικῆς συμβατικότητος μετὰ τὸ κοινοτικὸ πὺν τόσο ταίριαζε στὰ ποικίλα καθαρῶς ἀνθρώπινα καὶ συναισθηματικὰ ζητήματα τῆς Πανεπιστημιακῆς ζωῆς ἐνὸς Σπουδαστηρίου, ὅπως αὐτὸ τῆς Λαογραφίας.

Ὁ Σπυριδάκης ὡς ἄνθρωπος ἐπίσης ὑπῆρξε ἀφιλοκερδῆς. Παραμέριζε τὰ δικά του συμφέροντα, τὶς ἐπείγουσες προσωπικὲς του ὑποθέσεις, ὑποχρεώσεις καὶ καθήκοντα, ἀκόμη καὶ αὐτὰ πρὸς τὴν οἰκογένειά του, στὴν ὁποία περιλαμβάνονταν καὶ ὅλοι οἱ συνεργάτες του. Ὅμως πάντα εὗρισκε κατανόηση ἀπὸ τὴ σύζυγό του, τὴν ἀείμνηστη πλέον Ἑρασμία καὶ φυσικὰ ἀπὸ ὅλους ἐμᾶς, γιὰ νὰ ἀνταποκριθεῖ στὶς ἀνάγκες τῆς ἐπιστήμης, τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν διοικητικῶν του καθηκόντων στὰ δυὸ πνευματικὰ Ἰδρύματα, τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τὴν Ἀκαδημία.

Ὑπῆρξε φόβος καὶ ἐγὼ νὰ μὴν προφθάσω νὰ εἶμαι ἐγκαίρως στὸν γάμον μου, ἀφοῦ ὡς τὶς 4μ.μ. ἤμουν ἐν ὑπηρεσίᾳ καὶ ἡ στέψη ἦταν προγραμματισμένη γιὰ τὶς 8μ.μ. καὶ παρὰ λίγο νὰ γεννήσω στὸ Πανεπιστήμιον. Εὐτυχῶς μεσολάβησε ἡ 28^η Ὀκτωβρίου καὶ ἀπεσοβήθηκε ὁ κίνδυνος ἐνὸς τοκετοῦ στὸ Σπουδαστήριον. Ἄλλες ἐποχὲς βεβαίως!

Οἱ ὑφιστάμενοί του τὸν ἀγαποῦσαν καὶ οἱ συνάδελφοί του τὸν ἐκτιμοῦσαν διότι ἦταν ἐντίμος, δίκαιος, ἀδέκαστος, συνεργατικός, συναισθηματικός, ἀλλὰ καὶ παραπονηρὸς. Μετὰ μίαν λέξιν ἀνθρώπινος.

Μετὰ συγκίνηση θυμάμαι πὺς καὶ μετὰ τὴν ἰδιότητά του ὡς διευθυντοῦ τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν συγκέντρωνε τοὺς συντάκτες τοῦ τότε Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, τὸν ἀείμνηστο τώρα Σπύρον Περιστέρην, τὶς κυρίες Ἐλευθερία Δήμου-Παπαδοπούλου (τὴν ὁποία καὶ ἀπὸ ἐδῶ εὐχαριστῶ γιὰ τὴν τρυφερὴ ἐνίσχυση καὶ συμπαράστασή της ἀπὸ τὸ ξεκίνημα τῆς λαογραφικῆς μου πορείας ἕως σήμερα), Ἄννα Παπαμιχαήλ (τώρα ἀναπληρώτρια καθηγήτρια τῆς Λαογραφίας), τοὺς Στέφανο Ἡμελλο (μετέπειτα Ὑφηγητὴ καὶ καθηγητὴ τῆς Λαογραφίας), τὸν Γεώργιον Αἰκατερινίδην, τὸν Ἀγγελὸ Δευτεραῖον κ.ἄ. γιὰ νὰ τοὺς κέρασει «ὑποχρεωτικῶς» γλυκὸ τοῦ κουταλιοῦ καὶ καφέ μετὰ παξιμαδάκι. Ἐνοιωθα ὅμως ὅτι τὸ κέραςμα ἦταν ἀπλῶς τὸ ἐπικάλυμμα. Σκοπὸς τῆς προσκλήσεως ἦταν νὰ τοὺς παρουσιάσει ἔμμεσα, μετὰ παιδικὴ ὑπερηφάνεια καὶ ἱκανοποίηση τὸ συντελούμενον ἔργον τῆς Ἑδρας Λαογραφίας μετὰ τὸ de facto ἀναπτυσσόμενο Σπουδαστήριον.

Ἄς σημειωθεῖ ὅτι ἡ ἐθελοντικὴ προσφορὰ τῶν συντακτῶν τοῦ τότε Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, ἕως τὸ Νοέμβριον τοῦ 1966 πὺν ἔγινε τακτικὴ βοηθός, ἦταν οὐσιαστικὴ καὶ πολύτιμη γιὰ τὸ «στήσιμο» τῆς Ἑδρας, τὴν ὀργάνωσιν τοῦ χώρου καὶ τὴν ὁμαλὴ διεξαγωγὴν τῶν ἐξετάσεων. Δὲν πρέπει νὰ παραλείψω τὴν ἐπίσης ἐθελοντικὴν προσφορὰν τοῦ βοηθοῦ, τότε, τοῦ Καθηγητοῦ Νικολάου Τωμαδάκη καὶ τώρα Καθηγητοῦ τῆς Βυζαντινῆς Φιλολογίας Σταύρου Κουρούση στὶς ἐξε-

τάσεις, τις διορθώσεις δοκιμίων κ.ά. τοῦ καθηγητοῦ, καθὼς καὶ τῶν φοιτητῶν Σταύρου Σημαιοῦ, φιλολόγου καὶ Χριστόφορου Χαραλαμπίκη, Καθηγητοῦ τῆς Γλωσσολογίας.

Ἰδιαίτερη ἡμέρα γιὰ τὸν χῶρο ἀποτελοῦσε ἡ 14^η Σεπτεμβρίου (Ὑψωση τοῦ Τιμίου Σταυροῦ) μὲ τὴν εὐχετική ἐθιμοτυπική ἐπίσκεψη τῶν καθηγητῶν Δημητρίου Λουκάτου, ὁ ὁποῖος ἔφερνε τὸν «ἀγιασμένο» βασιλικὸ μετὰ τῇ λειτουργίᾳ καὶ τοῦ Δημητρίου Πετρόπουλου, μὲ τὰ κουλουράκια, «γιὰ νὰ ποῦν τὰ δικά τους» καὶ νὰ τοὺς προσφερθεῖ τελετουργικὰ στὸ δισκάκι μὲ τὸ κεντημένο πετσετάκι τὸ κέρασμα: γλυκὸ κουταλιοῦ μὲ νερό, κονιάκ στὰ εἰδικὰ ποτηράκια, καφὲς ἑλληνικὸς στὰ «καλά» μας φλυτζανάκια μὲ τό, ἀναλόγως τὰ γούστα, καΐμακι.

Ὁ Δημοκράτης

Συνεπὴς πάντα στὶς δημοκρατικές του ἀρχές, ὁ Γεώργιος Σπυριδάκης ἦταν ὁ μόνος καθηγητής, ἀπὸ ὅσο εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίζω, ὁ ὁποῖος δὲν παραβρέθηκε στὴ Συνέλευση τῶν Καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου, τὴν ὁποία συγκάλεσε ὁ τότε δικτάτορας Γ. Παπαδόπουλος. Πάντα δὲ ἀγωνίσθηκε γιὰ τίς ιδέες καὶ τίς ἀξίες πού εἶχε θέσει, χωρὶς τυμπανοκρουσίες καὶ ἀντιστασιακὲς κορῶνες. Ἡ κάθε ἀπόφαση καὶ στάση του ἀφοροῦσε μόνον τὸν ἑαυτό.

Ὁ Κρητικὸς

Ἦταν ὑπερήφανος γιὰ τὴν καταγωγή του ἀπὸ τὴν ἡρωικὴ μεγαλόνησο Κρήτη, μὲ τὴν ὁποία διατήρησε ἄρρηκτους δεσμοὺς καὶ τὸ γλωσσικὸ τῆς ιδίωμα. Αὐτονοήτως δὲ καὶ ἡ γυναῖκα του ἦταν κρητικὰ καὶ ὅπως ἔλεγε «δὲν μποροῦσε νὰ εἶναι διαφορετικά».

Ἰδιαίτερη ὑπῆρξε ἡ πνευματικὴ προσφορὰ τοῦ Γεωργίου Σπυριδάκη, γιοῦ τοῦ δασκάλου Κωνσταντίνου Σπυριδάκη, στὴ γενέτειρά του, τὸ Κασιδιόνι Σητείας μὲ τὴν ἀποστολὴ βιβλίων γιὰ τὴ συγκρότηση βιβλιοθήκης, τὴν ὀργάνωση ὁμιλιῶν – διαλέξεων σχετικῶν μὲ τὴ Λαογραφία καὶ ἄλλων ἐπιστημῶν ἀπὸ εἰδικούς ἐπιστήμονες, ἀλλὰ καὶ ἡ μέριμνά του γιὰ τὰ ἀφορώντα στὸν τόπο του διάφορα θέματα. Ἐνίσχυσε ἠθικά καὶ ὑλικά ποικίλους συγγενεῖς καὶ συγχωριανούς. Στὴν Ἀθήνα ἀγόραζε ἀπὸ καταστήματα συντοπιτῶν του καὶ παρεῖχε κάθε βοήθεια στοὺς ἐν Ἀθήναις κρητικὸς συλλόγους.

Αφυπηρέτηση

Ὁ Γεώργιος Σπυριδάκης, ἀκούραστος, ἐργατικός, χαλκέντερος θὰ ἔλεγα, ὑπερετοῦσε καὶ ἐξυπηρετοῦσε. Μετὰ τὴν ἀποχώρησή του τὸν Αὐγούστο τοῦ 1972

ἀπὸ τὴν ἐνεργὸ ὑπηρεσία, λόγω ὀρίου ἡλικίας καὶ ἀφοῦ ἀφήρεσε μόνος του τὶς πινακίδες μὲ τοὺς τίτλους του συνέχισε νὰ ἐρχεται καθημερινῶς στὸ Σπουδαστήριον, νὰ κάθεται σὲ μία γωνία, παρὰ τὶς ἐπίμονες παρακλήσεις τῆς Ἄννας Γουήλ καὶ τὶς δικές μου νὰ χρησιμοποιοῖ τὸ γραφεῖο του. Σεμνὸς καὶ ἀφανής, διακριτικὰ προσφέρει τὶς ὑπηρεσίες καὶ τὴν πολύτιμη πείρα του γιὰ τὴ λειτουργία τοῦ Σπουδαστηρίου Λαογραφίας, τὸ δημιούργημά του.

Ἀσθένεια – Θάνατος

Ἀκόμη καὶ στὸ Νοσοκομεῖο, χτυπημένος ἀπὸ τὴν ἐπάραιο νόσο, ὡς τὴ στιγμή πού τὸν ἐγκατέλειψαν οἱ δυνάμεις του καὶ ἡ φωνή του μόλις ἀκουγόταν, ἡ σκέψη του ἦταν τὸ Σπουδαστήριον, ἡ Ἄννα Γουήλ καὶ ἐγώ.

Ἀξιοπρεπὴς στὴν ὥρα τοῦ πόνου ἀπομάκρυνε ἤδη ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 1974 ὅλους τοὺς ἀγαπητοὺς του σενεργάτες, φίλους καὶ μαθητές, γιὰ νὰ μὴν πικράνει καὶ ὑποχρεώσει κανένα.

Ὁ θάνατος τοῦ Γεωργίου Κωνσταντίνου Σπυριδάκη στὶς 29 Ἰουνίου τὸ 1975, ἡμέρα τῆς ἐορτῆς τῶν Πρωτοκορυφαίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου (ἴσως σημαδιακὴ γιὰ τὸν ἴδιο, ἀφοῦ ἀσχολήθηκε μὲ τὴ λατρεία τοῦ ἁγίου Παύλου στὴν Κρήτη), ἦταν γιὰ τὸν κόσμον του, ὅσους τὸν βίωσαν καὶ τὸν ἐνοιῶσαν, στέρξη καὶ ἐλλείψη, ἓνα τεράστιο κενό.

Στὴ θέση του ἐπάνω ἀπὸ τὸ κάθισμά του γραφεῖο του, πού καὶ αὐτὸ ἰδίως ἐξόδοις ἀγόρασε, ἔμεινε πιά μόνον ἡ φωτογραφία του, τὴν ὁποία σὲ μιὰ σεμνὴ ἐπιμνημόσυνη τελετὴ ἀνήρτησε στὶς 29 Ἰουνίου τοῦ 1976 ὁ τότε Ἐπόπτης τοῦ Σπουδαστηρίου Λαογραφίας, ὁμότιμος τώρα καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Φιλολογίας, Ἀθανάσιος Δ. Κομίνης.

Μετὰ τὴ μεταφορὰ τοῦ Σπουδαστηρίου τὸ 1987 στὴν Πανεπιστημιούπολη Ζωγράφου, ἡ φωτογραφία τοῦ Γεωργίου Κ. Σπυριδάκη δεσπόζει, μετὰ τὴν ἀνάρτησή της ἀπὸ τὸν τότε Διευθυντὴ τοῦ Σπουδαστηρίου Στέφανο Δ. Ἡμελλο, στὸν χώρον ὅπου στεγάζεται τὸ Ἀρχεῖον Χειρογράφων Πρωτογενοῦς Λαογραφικῆς Ὑλῆς, τὸ ὁποῖο μὲ τὸν ἴδιον ἐνθουσιασμό ἀπὸ τὸ 1966 ὅταν μοῦ ἀνέθεσε τὴν ὀργάνωσή του, συνεχίζω νὰ ἐμπλουτίζω μὲ τὶς φροντιστηριακὲς ἐργασίες πρωτογενοῦς λαογραφικῆς ὕλης τῶν φοιτητῶν, ὡς ἀδιάκοπο μνημόσυνο γιὰ τὴν ἀγαλλίαση τῆς ψυχῆς τοῦ ἀγαπημένου καὶ σεβαστοῦ μου καθηγητοῦ – προέστα-μένου Γεωργίου Κ. Σπυριδάκη.

Ἐπ' εὐκαιρία θὰ ἤθελα νὰ ζητήσω συγγνώμη καὶ νὰ δικαιολογήσω τὶς συνεχεῖς ἀναφορὲς στὸ πρόσωπό μου, πού ὅμως ὀφείλονται στὸ γεγονὸς ὅτι ἡ πανεπιστημιακὴ μου ζωὴ ἀπὸ τὸ 1966 ἕως σήμερα, τριάντα ἐννέα ὁλόκληρα χρόνια, εἶναι ἄρρηκτα συνυφασμένη μὲ τὸ Σπουδαστήριον Λαογραφίας.

Αποτίμηση τοῦ ἔργου

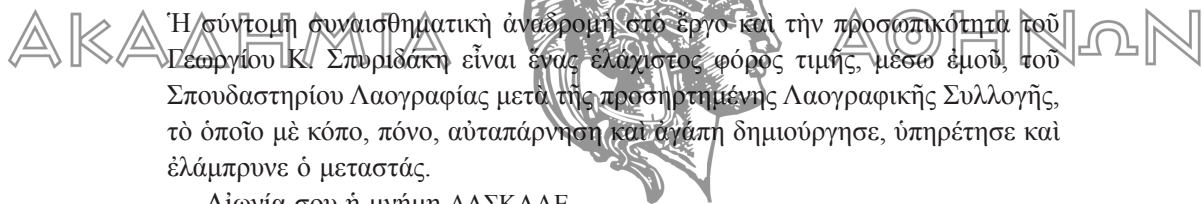
Ὅσο ὁ καιρὸς περνάει, ἡ χρονικὴ ἀπόσταση ἀναδεικνύει τὸ μέγεθος τοῦ ὀργανωτικοῦ, τοῦ διοικητικοῦ καὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ – διδακτικοῦ ἔργου τοῦ Γεωργίου Κ. Σπυριδάκη καὶ τὴν οὐσιαστικὴ συμβολή του στὴ Λαογραφία.

Ὁ Γ. Σπυριδάκης ἔβαλε τὶς βάσεις, ἔθεσε τὶς προδιαγραφές καὶ ὀριοθέτησε τὸ πλαίσιο γιὰ τὴ λειτουργία ἕως καὶ σήμερα τοῦ Σπουδαστηρίου Λαογραφίας μὲ τὴν προσαρτημένη σὲ αὐτὸ μουσειακὴ συλλογή.

Τὶς ἀρχές του υἱοθέτησαν ἐν πολλοῖς καὶ οἱ διάδοχοί του Καθηγητές – Διευθυντὲς τοῦ Σπουδαστηρίου, ὁ Δημήτριος Οἰκονομίδης, ὁ ἀείμνηστος ἀκαδημαϊκὸς Κώστας Ρωμαῖος, ὁ Στέφανος Ἡμελλος, ὡς καὶ ἡ ὑπογράφουσα καὶ μὲ τὴν ιδιότητα τώρα τῆς διευθυντρίας τοῦ Σπουδαστηρίου. Ἐπίσης τὶς σεβάστηκαν οἱ κατὰ περιόδους διατελέσαντες Ἐπόπτες – Διευθυντὲς τοῦ Σπουδαστηρίου: Ἀθανάσιος Δ. Κομίνης (1974-1976), Καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Φιλολογίας, ὁμότιμος, Κároλος Μητσάκης (1980-1981), Καθηγητὴς τῆς Νεοελληνικῆς Φιλολογίας, ὁμότιμος, Κωνσταντῖνος Α. Μανάφης (2000-2003), Καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Φιλολογίας.

Ἡ σύντομη συναισθηματικὴ ἀνάδρομὴ στὸ ἔργο καὶ τὴν προσωπικότητα τοῦ Γεωργίου Κ. Σπυριδάκη εἶναι ἓνας ἐλάχιστος φόρος τιμῆς, μὲσω ἐμοῦ, τοῦ Σπουδαστηρίου Λαογραφίας μετὰ τῆς προσηρτημένης Λαογραφικῆς Συλλογῆς, τὸ ὁποῖο μὲ κόπο, πόνο, αὐταπάρνηση καὶ ἀγάπη δημιούργησε, ὑπηρετήσε καὶ ἐλάμπρυνε ὁ μεταστάς.

Αἰωνία σου ἡ μνήμη ΔΑΣΚΑΛΕ.

**Ἐπιστημονικὸ Προσωπικὸ
τῆς Ἑδρας καὶ τοῦ Σπουδαστηρίου Λαογραφίας
μετὰ προσηρημένης λαογραφικῆς Συλλογῆς**

1. Σπυριδάκης Γεώργιος Κ. (1964-1972): Καθηγητὴς τῆς Ἑδρας Λαογραφίας – Ἰδρυτὴς καὶ Α΄ Διευθυντὴς τοῦ Σπουδαστηρίου Λαογραφίας. Διευθυντὴς τοῦ Κέντρου Ἑρεύνης Ἑλληνικῆς Λαογραφίας.
2. Μηλίγκου-Μαρκαντώνη Μαρία (1964-2008): Πρώτη βοηθὸς (Μάϊος 1966) τῆς Ἑδρας Λαογραφίας. Αναπληρώτρια Καθηγήτρια. Διευθύντρια τοῦ Σπουδαστηρίου (Ἰανουάριος 2004).
3. Γουήλ-Μπαδιεριτάκη Ἄννα (1969-): Βοηθὸς (1969). Ἐπίκουρη Καθηγήτρια Λαογραφίας.
4. Οἰκονομίδης Δημήτριος Β. (1972-1974): Καθηγητὴς Ἑδρας Λαογραφίας. Διευθυντὴς Σπουδαστηρίου καὶ Διευθυντὴς Κέντρου Ἑρεύνης Ἑλληνικῆς Λαογραφίας.
5. Σημαιοῦ-Παγκάλου Μαρία (1975-1990): Βοηθὸς Σπουδαστηρίου Λαογραφίας με πολυποίκιλη οὐσιαστικὴ προσφορὰ.
6. Ζωγράφου-Κορρέ Κατερίνα (1975-): Ἐπιμελήτρια Σπουδαστηρίου. Καθηγήτρια Λαογραφίας.
7. Ρωμαιοῦ Κώστας (1976-1980): Καθηγητὴς Ἑδρας Λαογραφίας. Διευθυντὴς Σπουδαστηρίου Λαογραφίας. Ακαδημαϊκός.
8. Ἡμελλος Στέφανος Δ. (1981-2000): Ὑφηγητὴς Λαογραφίας (ἀπὸ τὸ 1972). Καθηγητὴς Ἑδρας Λαογραφίας. Διευθυντὴς Σπουδαστηρίου. Διευθυντὴς τοῦ Κέντρου Ἑρεύνης Ἑλληνικῆς Λαογραφίας ἕως τὸ 1982 ὅποτε παραιτεῖται ἐξαιτίας τοῦ νόμου περὶ διπλοθεσίας.
9. Μακρῇ Χρυσούλα Ἰω. ΕΜΥ (1986-1989): ἕως καὶ τὸ 2000 συνεχῆς ἐθελοντικὴ προσφορὰ ἐργασίας.
10. Πολυμέρου-Καμηλάκη Αἰκατερίνη (1994-2000): Λέκτωρ Λαογραφίας. Διευθύντρια τοῦ Κέντρου Ἑρεύνης Ἑλληνικῆς Λαογραφίας.
11. Παπαμιχαήλ-Κουτρούμπα Ἄννα (2001): Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Λαογραφίας.

Βιβλιοθηκονόμοι

1. Σούλη-Carano Ζηνοβία: 1984 (Νοέμβριος) -.
2. Ζούπα-Μπόκα Ζωή: 1990 (Φεβρουάριος) -.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

**Χειρόγραφο 564, Πολυχνίτος Λέσβου 1967-1968,
Πηνελόπη Μίλτ. Ψάνη.
Βιογραφίες πληροφορητών.**

1. Γουνατούδα Κατατριώτου (Γυνατία Κατατριώτου)

Τοῦ παρόνουμα μ' (=ἐπώνυμο) εἶνι Παπα-Φιλίππου, τσί πῆρα ἄντρα τοῦ Στρατή Κατατριγιώτ'.

Γηννήθ' κα τοὺν Ἀλουνιτῇ (=Ἰούλιος) σ' δικαφτὰ τοῦ μηνὸς τοῦ χίλια οὐ-
χτακόσα οὐγδόντα ἔξ (1886). Ἡ μάννα μ' μὴ γέννισι μὲς τοῦ παχνί (=φάτνη).
Γιατὶ ἔκανι πιὸ μπρουστὰ δυὸ μουρὰ τσί πέθαναν, τσί τοῦ ἔταξι (=ἔταξε) τσί
μὴ γέννισι μὲς τοῦ παχνί σὰν τοῦ Χριστό. Ἄμανι γίνικα δυὸ χουρνῶ πέθανι γῇ
μάννα μ'. Κάθουμν' ταμ (=καθόμουνα) μὴ τοῦμ πατέρα μ'. Φτὸς εἶχι παντρητῇ
δυὸ φουρέζ, μπροῦν νὰ πάρ' 'ν μάννα μ' τσί πῆθαν οἱ γυναίτισι τ'. Ἀπὸ 'ν
πρώτ' τῇ γυναίκα τ' ἔκανι μουρά, μὴ κόρ' τσί δυὸ γυιοί. Πέθανι γῇ γυναίκα τ'
τς' ἄφ'σι τὰ μουρὰ μ' κρά. Φτὸς ἦνταν οὐρφανὸς, ἐν εἶχι κανέναν νὰ λουγιαζ'
τὰ μουρά τ', νὰ τοὺν ζ' μῶς', νὰ τοὺν μπαλώσ'. Ἦνταν παλλικάρ' τσί ξαναπα-
ντρέφ' τσί ἄλλα ἡ γυναίκα τ' πέθανι πάλι ὕστερα ἀπὸ ἰννιά (9) μῆνις. Ὑστερα
πῆρι 'ν μάννα μ', ἔμ τσί φτῇ πέθανι.

Σάνι παντρέψαμι 'ν ἀδιρφή μ' θὰ ν' πρωτ' γυναίκα, κάθουμνταμ σὶ φτήναν.
Μὴ λόγιαζι, γιατί ἔτρουγι ἡ γαμπρὸς ἱμ' 'ν περιουσίγια μ'. Συμφουνήσαν νὰ μὴ
μάθιν γράμματα, ἀλλὰ ὕστερα 'φτὸς (=ὁ γαμπρὸς) ἔμ' ἄφ'νι (=δὲν μοῦ ἐπέτρε-
πε), γιατί ἤθιλι νὰ λουγιαζοῦν τὰ μουρά τ'. Στοῦ σκολεῖδ' ὅπιτι (=ὁπόταν) ἤμνταμ
ἀδειανὴ πάγινα, τς' ἔδγῃς ἔμαθα τὸν α, βού, γού, δού, ντιγὲ τοῦ ἀλφαβητάριγιου.

Σ'ν ἀδιρφή μ' κάθουμνταμ δικαῆξ (16) χρόνια. Κουπιλλοῦδ' μὴ στέρναν στα
ζᾱ, σ' ἰλιές. Ἄμανι πέθανι ἡγι ἀδερφή μ' γὼ ἤμνταμ εἴκουσ' (20) χουρνῶ.
ἀπόμ'να μὸ μὴ τοὺν ἄντρα τ' τσί τὰμουρά τ'. Νοικιάζαν τὰ χουράφια μ' τσί μὴ
σ' παράδις κάναμι τοῦ σπίτι μ'.

Ὑστερα βρέστσι (=βρέθηκε) ἓνα πιδί, γῇ Στρατῆς, τσί μὴ ριβουνιάσ' τσι.
'Φτὸς ἐν εἶχι περιουσίγια' ἦνταν χτίστ' ς τς' εἶχι μὸ ἓνα μαλὰ (=μιστρι) τς'
ἓνα σφυρί. Παντρεῦκα κουστριγιῶ χουρνῶ (23). Πιρνούσαμι καλά, μὸ τί ἦνταν,
πού, μόλις παντρεῦκα, τοὺν πῆραν στοὺν Τούρτσ' κουν τοῦ στρατό. Πάγνι,
ἤρχουνταν, λιπουτάχτ' ζι γιατί ἤμνταμ ἀρφανὴ τς' ἐν ἡθιλι νὰ μ' ἀφήνι μοναχῇ.

Ἔκανα ἓνα μουρὸ τσί γέννουμ (=γεννοῦσα) πέντι μέρις χωρίς γιατρό, μὸ μὴ
'ν μαμή. Ἦπουφάχισα νὰ πῆθαν γιατί πρίσ' κα (=πρίστηκα) τσί μιλάνιασα· τοῦ
μουρὸ πέθανι μέσα μ', τσί τοῦ γέννισα πιθαμένου. Ἦγι ἄντρας ἱμ' κάνταν μὲς
τοῦ σπίτ', ἐνι μπόρ' γι νὰ βγῇ ἀπ' ὄξου. Ἦνι πιράσαν πουλλῆς μέρις τσί τοὺν

πιάσαν. Εἵμαστι σ' ξουχή τσ' ἦρταν οἱ Τούρτσ' μὲς τὰ ντάμια (=καλύβια) τσι τοὺν πῆραν μαζί μὴ καμπόσ' ἄλλα. Γὼ γύρ' σα πίσου στοὺν χουριό. Ἐνι πῆραςαν πουλλὲς μέρις τσι 'φτὸς ἔσπασι 'ν κλειδαρειὰ σ' φυλακῆς μαζί μ' ἕναν ἄλλουν τσι παγιούκαν (=ἔφυγαν).

Γὼ νοίκιαζα τὰ κτήματα τσι πέρνουμι (=περνοῦσα) τσι γὼ τσι φτὸς. Ὑστερα, ἄμανι γίνητσι κατουχή, ἔκανα ἄλλου ἕνα μουρό. 'Φτὸς ἦνταν μὲς τοὺ σπῖτ' τσι μιὰ μέρα πουῖβγι ἀπ' ὄξου, οἶγι Ἑλληνις τοὺν πῆραν πάλι στρατιώτ'. Πότι τοὺν ἀπουλνοῦσαν (=ἀπέλυνον) τσι πότι τοὺν παίρναν.

Εἶχα ἕνα κουπελλοῦδ' 'ν Κατιρίνα μ' τσί, ἅμα τοὺν παίρναν, 'γὼ τσι 'φτὸ μὴ λουλούδια τοὺν ξιβγάζαμι, πὸν τοὺν εἶχαν διμένουν μὴ σ' κληπτσίδης (=κλειδαρειές). Μεῖς κλαίγαμι τσι φτὸς παραπουνιένταν τσ' ἤθελι νὰ τοὺν ἀφήσιν γιατί ἤμνταμ οὐρφανή. Ἡ καρδούλα μ' ράγιζι!

Εἶχα ἕξ μουρὰ καμουμένα τσί 'φτὸς ἦνταν ἀκόμα στοὺν στρατό.

Μιὰ φουρὰ ἦνταν λιπουτάχτ'ς τσι πάγιτσι ὄξου στοῦ χουράφ' τοῦ πουρνό. Ἀρχόντιν (=ἔρχονται), πιάνιν 'ν μπόρτα ἕνας χουρουφύλακας τσι λόγι «ἔλα σὶ θέλιν στοὺν σταθμό». Ὦχ! Παναγιούδα μ'! Τί μὴ θέλιν! Τοὺν εἶπα «ἅμαν εἶνι γιὰ νὰ μὴ κρατήσιτι, νὰ πάρου ψουμὶ γιὰ τοῦ μουρὸ πὸν εἶχα μαζί μ'». Πάγου ἔτσι, μὸ τί νὰ δῶ! Γιμάτου γοὶ φυλακὲς ἀπὶ γυναίτσι. Ἐν ἦνταν μόνου γή σ' σκός ἰμ (=δικὸς μου) λιπουτάχτ'ς. Μένα τσι μιὰς ἀλλ' γῆς ἦνταν σ' ξουχή μακρυγιά τὸ ἐν ἦρταν. Μεῖς τί νὰ κάνουμι! Μαθὰ «βγάλλι μας». Τίπουτα. «Θὰν ἔρτιν οἶγι ἄντρ' σας, νὰ ἔβγιτι». Σκέφ' κα τοῦ πολὺ, τσι στέρνου, φουνάζου 'ν μεθερά μ', δίνου τοῦ μουρὸ μ' τσι τοῦ πῆρι. Ὑστερα μαζί μὴ 'ν ἄλλη γυναίκα εἶπα:

– Βγάλλι μας νὰ κάνουμι τοῦ νιρό μας.

Τσι μᾶς βγάλαν ἀπὸν πίσου μιριά τσι κόψαμι γοὶ δυὸ μας (=φύγαμε). Γὼ ἤξερα πὸνς ἦνταν ἡγι ἄντρας ἰμ ὄξου τσι σὶ ποιὸ μέρος ἦνταν. Ἦνταν δυὸ ὄρις δρόμους. Ἦγι ἄλλι ἡ γυναίκα ἔκουσι σ' ἕνα σπῖτ'. Γὼ πῆρα τὰ τσόκουρα (=τσόκαρα) στοὺν χέρ' τσι ἔκουσα στοὺν χουράφ' πάτσι τοὺν βρῶ τσι τοὺν εἰδουποιήσουμι ὅτι μᾶς φυλακῶσαν. Σάνι πῆγα ἡγι ὦρα βράδυαζι. Κάτσα (=κάθησα) πάσι μιὰ πιζούλα ν' ἀπουκουραστῶ. Αὐκούγου μιὰ φουνή τσι τραγ' δοῦσαν ἦνταν 'φτὸς τσι σ' ἀλλινῆς ἡγι ἄντρας. Ἄμα μ' εἶδαν ὕστερα ξ' λουθηῖκαν (=τὰ ἔχασαν, ἀπόρησαν). Τὰ εἶπα οὔλα, τσι γυρίσαμι τσι πέσαμι σὶ ξένου σπῖτ'. Σ' κουθηῖκαν τοὺν προὺ οἱ δυνόντουν τσι πῆγαν τσι παραδοθηῖκαν σ' Μυτιλήνι. Ἐπιφτα μιὰ 'βδουμάδα σὶ ξένα σπίτια μὴ τοῦ μουρὸ μ'.

Ἄμανι τέλειουσι τοῦ στρατὸ καθούμαστι στοὺν σπῖτ' τσι πιρνούσαμι καλά. Ἀλλὰ ζαμπούνιεγι (=ἀρρώστησε) ἀπ' τὰ νεῦρα τ'. Ἦνταν κουμμάτ' νηυρικὸς (=νευρικός). Γὼ κάθουμνταμ στοὺν σπῖτ'. Σὶ δ' λειὲς σ' ξουχῆς σ' κάναν τὰ μουρὰ μ', πὸν μιγαλῶσαν.

Ἦγι ἄντρας ἰμ ὕστερα τοῦ ἱρ' ξι (=ἔρριξε) στοὺν πιουτι (=μεθύσι) τσι πουλλὲς

φουρὲς ἔκανι φασαρίγισ τσί παραξιγένταν. Ἄμανι πάντριψα ἔν Κατιρίνα ἔκανι καμπόσις φασαρίγισ τσί μᾶς στινουχώρησι. Κλαίγαμι τσί φουνάζαμι μὴ τὰ παλάβατα τ', ἀλλὰ ἔφτος ἦνταν μιτς' μένους (=μεθυσμένος).

Ὑστερα παντρέψαμι οὔλα τὰ μουρά μας. Τσί τὰ ἔξ. Τὰ δυὸ τὰ ἔχου κουντὰ μ'. Τὰ τέσσιρα ξηνιφτηῖκαν. Εἶνι καλὰ οὔλαντουν, μὸ πού εἶνι μακρυγιά μ' τσί θέλου νὰ τὰ δῶ. Τώρα μπρουν τέσσιρα χρόνια πέθανι τσ' ἡ γέρους τσ' ἀπόμ'να μουναχῇ σὰν κουκ' βάγια μὲς τοῦ σπίτ'. Μὴ λουγιάζιν τὰ μουρά μ'. Ἐμ γὼ θέλου νὰ δῶ τσί τὰ ξηνιτεμένα. Κάθα μέρα μὴ τρῶ ἡ καμὸς σ' ξηνητειᾶς, πού εἶνι πουλὺ βαρὺς σὶ μιὰ γριγιά. Τοῦ ἑνα τοῦ μουρό μ' τοῦ στείλαμι δικατισσάρου χουρνῶ στοῦ Μαρόκου τσ' ἀκόμη ἐνὶ γύρ' σὶ νὰ τοῦ δῶ. Ἰχ! Ζουντανὸς χουρισμός!

«Τῇ ξηνιτειᾷ τσί ἔν ἀρφανιά

εἶπαν πούς εἶνι ἑνα

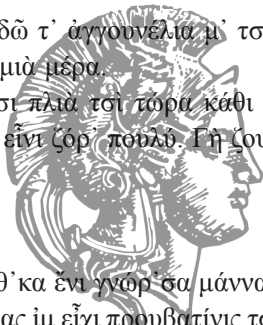
μὰ γὼ τὰ ἡδουκίμασα

τσ' εἶνι βαρειὰ τὰ ξένα!»

Χαίρουμι πού ἀξώθ'κα νὰ δῶ τ' ἀγγουνέλια μ' τσί παρακαλιῶ τοῦ Θεοῦ νὰ τᾶχει γιὰ νὰ τὰ δῶ ἀξουμένα μιὰ μέρα.

Ἦγι ἡλικία μ' ὅμους πέρασι πλια τσί τώρα καθὶ μέρα ἔμπουρῶ τσί εἶμι στινουχουρημένι. Τὰ γηρατειὰ εἶνι ζόρ' πουλὺ. Γῆ ζουγὴ μ' τέλειουσι.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

2. Γιαννούλα Σπακουρή

Γὼ, μουρέλι μ', σάνι γεννήθ'κα ἐνὶ γγῶρ'σα μάννα. Θὰν ἤμνταμ τριγιῶ (3) χουρνῶ ἄμανι πέθανι. Γῆ πατέρας ἰμ εἶχι προυβατίνις τσί κατσίτσις τσί λιέμνταμ (=γύριζα) ὄζου. Μιὰ βουλά ἔκανι ζηνγάρ' (=ᾠργωνε)· γὼ φόρ'γουμε (=φοροῦσα) βρατσά, ξιστισσιμένι (=ξεσχισμένη), ἔρμ' τσί σκουτ'νή (=ἔρημη καὶ σκοτεινή), μὴ κάτ' γκν'τούρια πουλὺ μεγάλα (=παλιὰ παπούτσια) πού μπουδουκλώνου-μνταμ, τσί πουλλὰς φουρὲς ἔπιφτα κάτου. Ἐτσι πού κάθουμνταμ ἔσπασι γῆ βρακουζώνη μ' τσί γὼ ἔβαλα τὰ κλιάματα μὴ οὔλι δύναμ'. Γῆ πατέρας ἰμ πιάσι (=ἔπιασε, ἄρχισε) τὰ γέλια τσ' ἦρτι τσί μὴ ἔδισι.

Ἐδγιτς (=ἔτσι) μεῖς λιόμαστε.

Ἄμα ξιπιταχτήκαμ (=μεγαλώσαμε) παίρναμι τὰ πρόβατα ὄζου, νὰ τὰ βου-στίσουμι. Ἐτσι τ' ἀμουλέρναμι (=ἀφήναμε ἐλεύθερα), τσί πιάναμι τσί παίζαμι τοὺν ντινικέ, τσί χουρεύγαμι τὰ κουπιλλούδια.

Μιὰ φουρὰ εἶμαστι σ'ν Κόκα (=ἀγροτικὴ τοποθεσία) τσί θυρίζαμι· ἔτσι μό-νου, πού καθούμαστι τσί θυρίζαμι, εἶδι γῆ πατέρας ἰμ μιὰ βάρκα. Κατάλαβι πού ἦνταν παλιαθρῶπ', τσί πῆρ' τ' ἄλλα τὰ κουπιλλούδια, τσί μένα μ' ἀφήτσι (=ἄφησε) ἔρμ' τσί σκουτ'νή, νὰ φ'λάγου τὰ πρόβατα. Γὼ ἄμαν εἶδα ποῦρταν (=πού ἦρθαν) οἱ βαρκαροὶ πῆρα δρόμου, γιατί ἦνταν Τοῦρτσ'. Ἄμα ξιμουναχιά-

σ'κα (=ἀπομακρύνθηκα) ἤβαλα σ' φουνές «ὦ πατέρα! ὦ πατέρα!» μὴ τόσην δύναμ', πού τὰ β'νά κάναν ἄααα! (=ἀντηχοῦσαν). Πῆγα σ'ν Κουρατσά, τὰ εἶπα στοὺν πατέρα μ' τσι γυρίσαν τσι τὰ πῆραν τὰ πρόβατα.

Οὐλου λιώνταμ ὄξου, μὴ τυράννιζι, γῆ πατέρας ἱμ' γι' αὐτὸ στοὺ θάνατοῦ τ' ἐν τοὺν ἔκλαψα. Μιγαλώσαμ δυὸ ἀδιδφές τσ' ἓνας ἀδιδφός, χουρίς μάννα. Τυραννήσ'κα, ὅλι μέρα πὰς τ' ἀντουγένι (=ἀλώνιζα), ἐνὶ χόρτασα ψουμὶ τσι νιρό. Σὰ δὲν ἔχισ μάννα! Τράβ'ξα σ' Χριστοῦ τὰ πάθια! Ξιστισμένι, ἔρμ' τσι σκουτ'νή!

Ὑστιρα ἅμα παντρέψαμ ἓν ἀδιδφὴ μ' ἀγαπιόμαστε πουλύ. Γῆ πατέρας ἱμ' ἔκανι φασαρίγισ στοῦ γάμου, ἀλλὰ ποιὸς τὰ μ'λᾶ (=μυλᾶ); Ὑστιρα παντρεύκα τσι γῶ, τσι πέρασα τὰ πιὸ γκαλὰ χρόνια μ'. Πῆρα ἄντρα καλόν. Ν' ἀγιάσ' μου κουκκαλέλι τ' ὅπ' τσεῖτι (=κεῖται). Τσι τώρα εἶμι καλά, ἀλλὰ θ'μᾶσι (=θυμᾶσαι) τὰ πιασμένα...

Ἐκανα τρεῖς γυιοί, ἤγιν ἓνας πέθανι· ἄς τ' ἀφήσουμι εὔτα (=αὐτά). Ἄμα πέθανι ἤγιν ἀδιδφὴ μ' ἄφ'σι τὰ μουρέλια τ' μ'κρά. Γῶ ἤθελα νὰ τὰ σ'μαζώξου (=περιμαζέψω). Ἡ γαμπρὸς ἱμ' παντρεύτσι μὴν ἄλλι, ἅμ ἐν τὰ λόγιαζι τὰ μουρά, μὸ λόγιαζι τοὺν ἡαυτὸ τ'. Τὰ ἡλιγα (=τὰ παιδιὰ) «μὲρ' ἀφῆτι τηνι (=ἀφῆστε την), μουλᾶτι τηνι (=ἀφῆστε την), τσ' νηγῆσι τηνι τσι λᾶτι (=ἐλᾶτε) σὶ μένα». Ὑστερα ἓν τσ' νηγῆσαν τηνι ἅμαμὶ μιγαλώσαν. Τοῦ σπὶτ' ντουν ἦνταν ἐτοιου-μόρρουπου (=ἐτοιμόρροπο). Ἀχ! Τὰ πάθια μ'!

Γράμματα ἐν ἔμαθα. Ἐ ξέρου τίλγια (=τί λογιῇ) εἶνι γῆ πόρτα σ' σχολυειοῦ. Τράβ'ξα τὰ ἡλέη (=ἐλέη).

Στοῦμ πατέρα μ' ἐνὶ γνῶρ'σα χαρά, μόνου σ'ν ἀδιδφὴ μ', ἅμα ἓν παντρέψαμ, χάρ'κα κουμματέλι.

Τοῦ μουρό μ' τοῦ ἔνα, δικαπέντι χουρνῶ τραβγένταν γρίπ' (=γρίπη) τσι τῶπιασι, τσι τοῦ πῆραν σ'ν Ἀθήνα τσι πέθανι. Τσι γῶ κόντιψα νὰ πιθάνου. Ἀδειάσαν σπίτια ἀπ' τῇ γρίπ'.

Γὼ δὲ θ'μὸυμ (=θυμᾶσαι) νὰ ἐπιξα (=ἐπαιξα) μὴ τὰ μουρά καθιόλ' (=καθόλου). Ἦμνταν (=ἤμουν) τυραννισμένι! Οὐλου ξουχῇ τσι στα β'νά. Ἄμαμὶ μιγάλινα (=μεγάλωσα) ἔκανα ρόκα, νὰ κάνου τὰ προυτσά μ'. Γύρνουμ' (=γύριζα) ἀπ' ὄξου τσι γῆ ἀδιδφὴ μ' εἶχι ἔτοιμὶς λούνις (=λουῖνες μαλλί) τσι ἔκανα ρόκα (=ἐκλώθα) μ' οὔλι ἓν κούρασι μ'.

Παντρέφ'κα κουστισάρου χουρνῶ (24). Ἦγιν ἄντρας ἱμ' ἦνταν τριγιάντα, πουλὺ καλός! Ἐμ ποῦντος τώρα! (=ποῦ εἶναι τώρα). Μιά Παραστηνηγῇ (=Παρασκευῇ) ἦρτι ἀπ' ὄξου τσι λέγι «Ἐ μπουρῶ». Ἐτριξα γῆ κασπουλιαριά (=καημένη), ἔσφαξα μὴν ὄρθα (=κότα) τσι τοὺν πὸτ'σα (=πότισα σοῦπα). Νὰ δῆς π' τοὺν ἔκανα καλὸ μὴ τούτου! Τ' ἄ τοῦ κάνις ὅμους (=τί νὰ τὸ κάνης), ἓν ἄλλι Παραστηνηγῇ τοὺν θάψαμ. Απόμ'να μουνναχῇ μ'. Τοῦ σπὶτ' ἔμ' εἶδι. Τυραννίζουμταμ πουλύ. Τσι εἶπα μιὰ φουρά, θὰ πέσου στοῦ π'γάδ' νὰ πνιγῶ.

Τοῦ ἀπουράχισα. Ἀλλὰ κάτσα (=κάθησα) τσί σκέφ'κα τί θὰ γίνιν τὰ μουρὰ μουνάχά; ποιὸς θὰ γυρίσ' νὰ τὰ δῇ; τσ' ἔδγιτς ἔν ἔπισα. Λιέμνταμ οὔλου ὄξου, νὰ τ' ἀνιθρέψου. Ἐν εἶδα τοῦ σπίτ', ἔμ θέλι μπαντανὰ (=ἄραγε θέλει ἄσπρισμα) γῇ ἄλλου τίπουτα. Ἦβαζα καπνά, γι' αὐτὸ μάζιψα λίγις παράδισ.

Ἐν εἶδα γὼ στράτα (=δρόμο γιὰ παιχίδι) τσί μουρά. Μὲς τοῦ σπίτ' οὔλου!

Μιὰ βουλὰ πάγικα σ' ξουχῇ (τὸ καλοκαίρι), τσί γύρ'σα τ' Ἀγιοῦ Δ' μ' τηριοῦ (=Δημητρίου). Ἐ' μ' ἦβλια τοῦ χουριὶ τσί τοῦ σπίτ', οὔλου ὄξου.

Γινηθή'κα τοῦ Γινάρ' τοῦ χίλια οὐχτακόσοι οὐγδουνταδυὸ (=1882), στοῦμ Πουλιχίτου, μὲς τοῦ σπίτ'.

Στὸν τρίτου τοῦ μουρὸ μ', ἄμαν ἦμνταμ στοῦ μῆνα μ', ἔκανα πρῶτα τοῦ ὕστι-
ρου (=ὕστερο) τσ' ὕστιρα τοῦ μουρό. Γλύτουσα ἀπ' ὅσ' Χάρ' τὰ νύχια. Πληρώσα-
μι στοῦ γιατροῦ τριγιάντα (30) λίρις τσί σ' μαμὴ δικαπέντι, γιατί ἀνιβουκατιβαί-
ναν· ἀπ' τοῦ Σταυροῦ (=Σεπτέμβριος) τσ' οὔλου τοῦ χιμῶνα μ' εἶχαν ἀνάστισιλι
(=ἀνάσκελη) πὰς τοὺν καναπέ. Εἶχα τσί μουρὸ τσί χέζουνταν. Τσ' ἦγι ἄντρας
ἰμ ἦπιρني (=ἔπαιρνε) τὰ βρακέλια τσί τὰ ἐπλωνι ὄξου, τὰ στέγνουνι, τσί τᾶφιρني.

Ἄμα πέρασι ὕστιρα γῇ Λαμπρῇ (=Πάσχα) ψόφ'σι ἓνα βόδ'. Πιτὰ (=ἀλλά)
τοῦ κριγιὰς (=κρέας) ἦνταν καλὸ, τσί τοῦ πῆραν γοὶ χασάμπ'δισ (=κρεοπῶλαι)
νὰ τοῦ π' λήσιν (=πουλήσουν) σ' Μυτιλήνι. Στου δρόμου ὁμοὺς χάλασι γῇ ρόδα
(=τοῦ αὐτοκινήτου) τσί ἀργίσαν, τσί βρωμ'σι τοῦ κριγιὰς. Τσεῖνοι (=ἐκεῖνοι)
ὁμοὺς, τσί βρουμ'σμένου πῆγαν τσί πλήσαν του.

Σ' δικάσαν, ἀλλὰ μὸ τοὺν ἄντρα μ' τσί πλήρουσι κουσπέντι (25) μιτζίτια.
Γι' αὐτὸ τότες καταστραφτήκαμι. Ὑστιρα δ' λᾶψαμι πάλι τσί μαζώξαμι παράδισ.

Τώρα ποὺ γέρασα κάτσα κουντὰ στοῦ γυιὸ μ' τσί παγαίνου στὰ χουράφια
τ'. Εἶμι πουλὺ καλὰ, καλουπερνῶ, δόξα σ' ἡ Θεὸς (=δόξα Σοι, ὁ Θεός).

Τώρα ὁμοὺς κάθι μέρα ἐμπουρῶ τσί κάθουμι οὔλου στὸν ἓνα τοῦ γυιὸ μ'.

Αὐτὴ 'νι γῇ ζουγῇ μ'.

Σᾶς χιριτῶ.

3. Γεώργιος Καρακλᾶς

Γινηθή'κα τοῦ χίλια οὐχτακόσα οὐγδούντα τέσσιρα (1884) στοῦμ Πουλιχίτου.

Εἶμαστι ἔξ γυιοὶ τσί μιὰ κόρ'. Μιὰ φαμ'λιά! Ἄμα ρουτουδσαν 'ν μάννα μ'
πόσα μουρὰ ἔχισ, ἔν ποὺ θ' μοῦνταν (=δὲν θυμότανε), μὸ τὰ μέτρα μι τὰ δαχτύλια
τ'. «Ἐχου τοῦ Γιώρ', ἔχου τοῦ Στυλιανό,...

Στοῦ σκουλεῖο πῆγα κουμματέλι, ἀλλὰ μὴ τραβοῦσαν στὰ ζᾶ. Ἐμαθα τοῦ α,
βού, γού, δού, μέσ' σὶ λίγις μέρις. Γιατί μ' ἦπιρني γῇ πατέρας ἰμ ὄξου. Εἶμι δυὸ -
τρεῖς προυβατίνις τσί λιέμνταμ νὰ σ' βουστσίζου. Φόρ'γουμι τσιρβούλια, τῶνα μι-
τούνια (=ὀλόκληρο) τσί τᾶλλου μ' σό. Κακουμοιριά ἔτουσηνι τσ' ἀκόμ' καμπόσ'.

Μὲς τοῦ κατόνι εἶχι ἓνα λάκκου νιρὸ τσ', ἅμα γυρίζαμι ἀπ' ὄξου, πλυνόμαστι τσ' εἴμαστι ἰντάζ' (=ἐν τάξει).

Στοῦ σκουλειὸ ἓνι πάγινα (=δὲν πήγαινα) τσ' ἡ μάννα μ' μ' εἶπι: «Πάνι, μουρέλι μ', τσι θὰ σὶ σφάξω τσι μιὰ πλαδούλα (=κότα)». Πῆγα.

Στοῦ διάλειμμα πῆγα σπὶτ' τσι λίγου: «ῶ μάννα ἔσφαξες ἔν πλαδούλα, ἅμα ἄν ἔσφαξις, ἔμ παγαίνου πλιά».

Μιὰ βουλὰ ὄ,τ' μι ἡλλαξι (=ἄλλαξε μὲ καθαρὰ ροῦχα) ἡ μάννα μ' τσι μι ἔλουσι, πῆγα τσι κάτσα πὰς ἓνα ραχταρέλι (=βραχάκι), τσι εἶχι ἀπάνου μιὰ ξαθιά (=ξανθιά) κουτσίλα (=ἀπόρριμα κότας), τσι κάτσα ἀπάνου τ'. Ὑστira σ' ἔφαγα μι ἔν κουπανίδα (=κόπανο), ποὺ κοπανίζουν τὰ ροῦχα στὸ πλύσιμο.

Μεῖς εἴμαστι ἀσκὲρ πολὺ, τσι τὰ χρόνια τσεῖνα στινά, τσι φύγαμι παραγυοί. Γὼ ἔκανα ἐφτὰ (7) χρόνια παραγυιός. Τράβ'ξα πολλοὶ ἀγῶνις. Ἄμνταμ μ' κρὸς τσι ἡμνταμ στοῦ θείου μ' παραγυιός. Μ' ἔστιρνι στοῦ νιρὸ τσι ἓνι μπόρ'γουμε νὰ γιμίσου τὰ βαρέλια. Μούλιαζα (=βρεχόμουν) ἔν μιὰ, μούλιαζα ἔν ἄλλι, τσ' ἡ κατίνα μ' ἔκανι σκ'ληκέλια (=σκουλήκια, κατίνα=πλάτη) τσι γῆ μάννα μ' τὰ ζούλα (=ἐπίεξε) τσι τὰ ἡβγαζε.

Σάνι τέλειουσα ἀπὶ παραγυιός, πῆγα τσ' εἴμαθα χτίστ'ς.

Ἀπ' τοῦ χτίστ ὕστira εἶχα βόδια τσι ζηνγάρ ζοῦμ. Τοῦ ζηνγάρ' τοῦ ἔφταξα ἀπὶ δικαπέντι γρόσα ἴσαμι δικουχτῶ τσ' ἓνα μιτζίτ.

Τὰ τρόφιμα τὰ παίρναν οἱ κираτσίδις (=ἀγωνιάτες) πὰς τὰ ζᾶ ἀπὶ ἔν Μυτιλήνι.

Ὑστira γίνικα τσουμπάνις. Μι πήραν στρατιώτ', ἀλλὰ ἔπειδὴς ἔπριτούσαμε τέσσιρα ἀδέρφια, ἔκανα τέσσιρ'ς μῆνις τσ' ἀπολύθ'κα.

Μᾶς σ' ἔν πείνα εἶχαμι πρόβατα τσι μᾶς σῶσαν τὰ πρόβατα τσι τὰ χουράφια. Ἐτοῦτι ποῦνταν τοῦρτσ' στοῦ χουριό, μιὰ φουρὰ ἡμνταμ στοῦ ζηνγάρ'. Ἄμνι πάγινα στοῦ χουράφ' εἶχα ἓνα π'λάρ (=πουλάρι), τσι ἀκ'λούθα ἀποὺ πίσου. Σὶ λίγου τοῦ π'λάρ' χάσ'τσι (=χάθηκε). Ἰδῶ τοῦ π'λάρ', ἰκεῖ τοῦ π'λάρ', πούβιτα τοῦ π'λάρ' ληκέλια (πούβιτα=πουθενά). Γυρίζου τσι βλέπου ἓνα Τουρκέλι τσι τοῦ ἔδινι μι σπαγγέλια (=σπάγγους), νὰ τοῦ καβαλέψ'. Ἄμα μ' εἶδι ἔφτὸ παίρνι δρόμου, τσι γὼ ἔρρ'ξα δυὸ πιστουλιές, τσι ἔφτὸ φώναζι «ἀνινέσιμ!» ντιγὲ «ῶ μά!» (=μαμά!). Πῆρα τοῦ π'λάρ' τσι πάγικα. Ποιανοῦ Τούρκ' ἦνταν τοῦ Τουρκέλι ἔν τοῦ ἔζira. Μιὰ βραδυὰ ἡρχουμνταμ ἀπ' ὄξου τσι ἦνταν σκουτ'νά, τσι πέρνουμ ἀποὺ κάτου ἀπ' τὰ σπῖτια τὰ Τούρτσ'κά, στὴ Γρίπα. Ἡ πατέρας ἡ Τούρκους βάστα ἓνα πλάτσασμα (=μεγάλῃ πλάκα) τσι μι πιρίμινι (=περίμενε) στοῦ παναθύρι τ'. Ἄμνι πέρνουμ ἀποὺ κάτου ρίνι τοῦ πλάτσασμα, ἀλλὰ, ἡτύχῳς τσ' ἔμ ἡῦρι. Θὰ μ' ἔκανι πίττα. Γὼ πέταξα τσι πάγικα μὲς τοῦ χουριό. Γλύτουσα ἀπὶ σ' Χάρ' τὰ νύχια. Θὰν ἡμνταμ τώρα ξιχασμένους. Διαβόλ' τοῦ Τουρκέλι!...

Στὰ νειάτα μ' γλέντ'ζοῦμ' ὅπ' ἄκ'γα μουσικῇ, π'λάλιουμ. Εἶχα κουσιδὺν (22) ἀγαπ'τσὲς (=ἀγαπητικές). Εἶχα ἓνα φίλου. Ἦνταν ἀπουκριγὲς τσι στοῦ

μαχαλά τ' ἔπιζι ντινικές. Τσί μι λέγι «ἄντι νὰ πάμι 'ρέ, τσί θὰν εἶνι ἴτσι πέρα (ἡ ἀγαπητικιά σου)». Πήγαμι, γῆ πόρτα κλειστή. Ἀνιβαίνουμι πὰς τοῦ δῶμα, τσί τοῦ παναθύρ' κλειστό. Λέγου στοὺν ἄλλον:

- Στέκα (=στάσου) βρὲ ἔδιου (=ἐδῶ).
- Ποῦ θὰ πᾶς ρέ;
- Τώρα θὰν ἔρτου.

Γὼ εἶδα ἀπ' τοῦ παναθύρ', τσί κάνταν μὲς τοῦ σπίτ' ἓνας γέρους, σ' γουνιά, τσί πυρώνουνταν σ' φουτιά. Πάγου τσί παίρνου μιὰ οὐκὰ ἄλας. Τοῦ ἔρρ'ξα ἀπ' τοῦ π'καρί τσ' ἔκανι πὰς φουτιά πὰτ! πὰτ! Τσί φώναξι ἡγι ἄθριπους. Κάψαμι τοῦ βρατσὶ τ'.

- Βρὲ διαβόλ' κόρις, θὰ μᾶς κάψιν ἀπόψι!...

Εἶπι στὴ γυναῖκα τ' τσί σ'ν κόρη τ'. 'Φτές φρουκαλιούσαν τὰ κάρ'να. Τοῦ γλέντ' (=γλέντι) τέλειουσε.

Μιὰ φουρά ἤμνταμ μ' ἓνα γκμπάρου μ' παρίγια. Λοιπὸν μᾶς τσόστσι (=κόλλησε) ἡ γέρους τσί μᾶς ἔκανι τοῦ μάγκα. 'Όπ' παγαίναμι ἤρχουνταν. Τσί λέγι «βάλι μας ἓνα ρατσίν», χτύπα τσί τὰ θ' κά μας τὰ πουτήρια. Τοῦν λέγαμι «Γιατί τὰ χτυπᾶς;». «Ἀσικτίρ!» ἤλιγι. Ξένταν φαίνιτ! (=ἤθελε νὰ τὸν κάνη γαμπρό). Ἦρτι μιὰ μέρα στοὺν καφινὲ τσί γὼ ἤμνταμ πουλὺ μισ' μένους (=μεθυσμένος). Λοιπὸν ἤρτι νὰ κάνι πάλι ἔστα. Τραβῶ τοῦ μαχαίρ', ἄλλα 'πειδὴς εἶχα ἀγέρα, πέτα (=πετοῦσε) ἡ πατατούκα τ' (=σακκάκι), γι' αὐτὸ τοῦ μαχαίρ' ἄρπαξι μόνου 'ν πατατούκα τ', τσί σ' τσίς'τσι (=σχίστηκε). Τσ' ἔδωξι κόψαμι τοῦ βῆχα τ'.

'Υστια βρέσ'τσι (=βρέθηκε) μιὰ καλὴ κουπιλλοῦδα, τοῦ Μαριγώ, τσί 'ν παντρέυκα. Ἐκανα τρεῖς κόρις τσί τρίγια ἀγόρια. Εἶχαμι δυὸ γιόμηλα (=δίδυμα), ἀλλὰ μὲς τοῦ χρόνου τοῦ ἓνα πέθανι.

Πιράσαμι πουλὺ καλὰ τὰ χρόνια μας. Μόνι πού τῶνα τοῦ κουπιλλοῦδι μ' ἀρρώστιγι τσ' εἶνι παράλυτου. Ξόδιψα πουλλοὶ παράδις, γιατί εἶνι μουρὸ μ' τσί τοῦ πουνιῶ, τοῦ ἔτριξα σ'ν Ἀθήνα ἔμ' ἐν τοῦ κάναν τίπουτα.

Τώρα κάθουμι μὶ 'ν γριγιά μ' τσί μι 'φτὸ τοῦ κουπιλλ' δέλι μ', γιατί πάντριψα τὰ ἄλλα, μέσ' ἓνα γηρουτ'κὸ (=καλύβι). Καμαρώνου τ' ἀγγόνια μ' τσί δουξάζου τοῦ Θιό, πού μὶ ἄξουσι νὰ τὰ δῶ τσί νὰ τὰ καμαρώνου. Τοῦν παρακαλιῶ νὰ τὰ δῖνι κάθι ηὗτυχία.

- «Ὡ Θέ μου τί σὶ ἔφτιξα
- τσ' οὔλου μὶ τυραννίζεις;
- πές μι πρῶτα τοῦ σφάλμα μου,
- τσ' ὕστια δίκασί μιν».

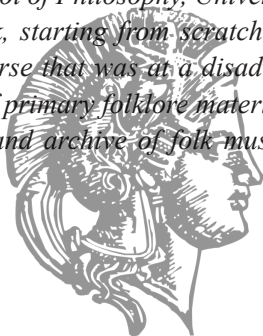
SUMMARY

MARIA MILIGOU-MARKANTONI

Georgios K. Spyridakis (1963-1972). The Archive of Manuscript Collections of Folklore Material and the “Spoudasterion” [Study, specialized library] of the Faculty of Philology at the National and Kapodistrian University of Athens]

G. K. Spyridakis (Director of the Folklore Archive / Hellenic Folklore Research Centre, Academy of Athens, 1957-1969), since his appointment as an adjunct professor of Folklore in the School of Philosophy, University of Athens, in 1964, had to carry out a difficult task, starting from scratch; to improve the status of Folklore as an academic course that was at a disadvantage in the curriculum, and to create an Archive of primary folklore material, a Study, specialized library of folklore, a Museum and archive of folk music, documents, photos, slides, microfilms, etc.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Εικ. 1. Ο Γ. Κ. Σπυριδάκης με τη σύζυγό του Έρσμία. Γιάννενα, Αύγουστος 1972.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

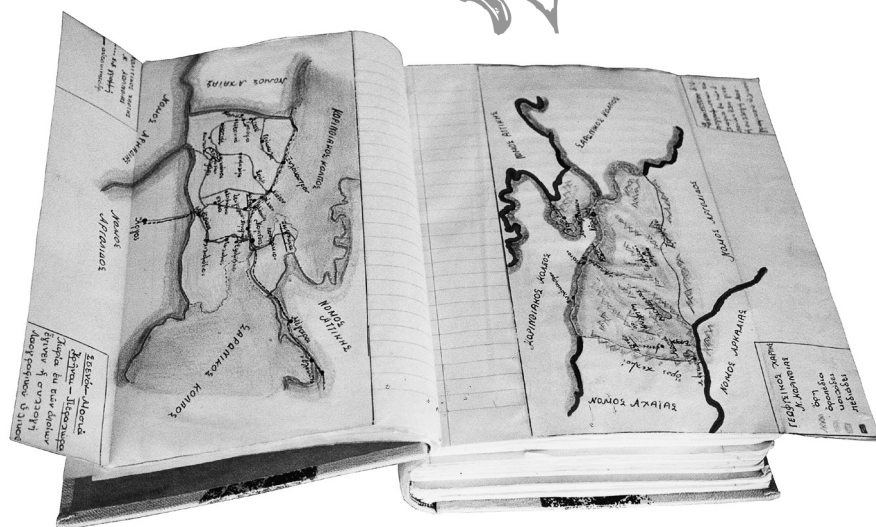
ΑΘΗΝΩΝ

Εικ. 2. Έρσμία Σπυριδάκη – Μαρία Μηλίγκου-Μαρκαντώνη. Γιάννενα, Αύγουστος 1972.

Εικ. 3. Ό Γ. Κ. Σπυριδάκης
με την τότε βοηθό του
Μαρία Μηλιγκού-Μαρκαντάνη.
Επίσκεψη, Αύγουστος 1972.

Εικ. 4. Χειρόγραφο του Σπυριδάκη Λαογραφίας.

Εικ. 7. Τμήμα του Αρχείου Πρωτόγενους Λαογραφικού Υλικού
του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας.

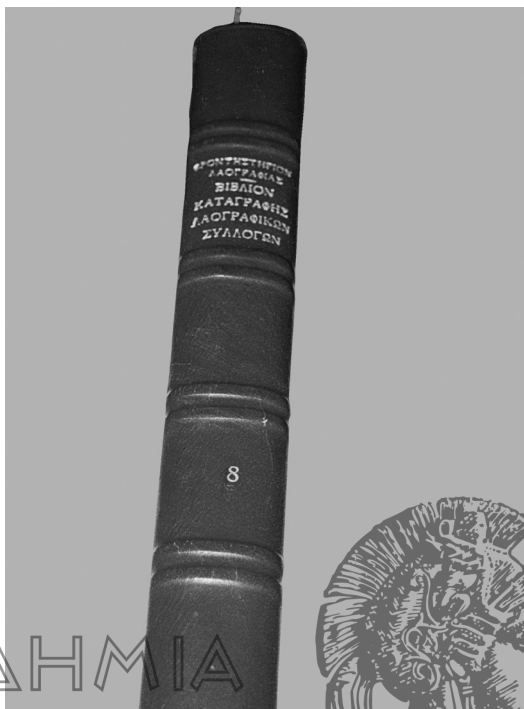
ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Εικ. 8. Άποψη του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας.

Εικ. 9. Βιβλίον καταγραφῆς
Λαογραφικῶν Συλλογῶν.

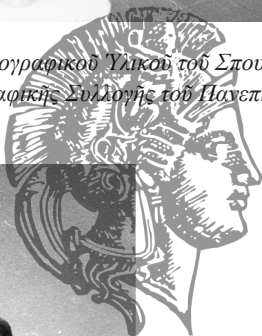

Εικ. 10. Ἀρχεῖον Πρωτογενοῦς Λαογραφικοῦ Ὑλικοῦ τοῦ Σπουδαστηρίου Λαογραφίας
μετὰ Προσηρτημένης Λαογραφικῆς Συλλογῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Εικ. 11. Αρχεῖον Πρωτογενούς Λαογραφικοῦ Υλικοῦ τοῦ Σπουδαστηρίου Λαογραφίας μετὰ Προσηρητημένης Λαογραφικῆς Συλλογῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Εικ. 12. Φωτογραφία τοῦ
Γ. Κ. Σπυριδάκη με ἀφιέρωση
στὴν τότε βοηθό του
Μαρία Μηλίγκου-Μαρκαντώνη.
«Εἰς τὴν βοηθόν μου εἰς τὸ
Πανεπιστήμιον κ. Μαίρη Μηλίγκου-
Μαρκαντώνη με ὅλην μου τὴν
ἀγάπην καὶ ἐκτίμησιν.
Καθηγητὴς Γ. Κ. Σπυριδάκης,
Ἀπρίλιος 1975».

Εἰς τὴν βοηθόν μου καὶ τὴν Παιδαγωγικὴν Μαίρη κ.τ.
Μηλίγκου-Μαρκαντώνη καὶ ἅνθρωπον τὴν ἀγάπην καὶ
ἐκτίμησιν. Καθηγητὴς Γ. Κ. Σπυριδάκης, Ἀπρίλιος 1975

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ